

Som om rulltrappan stannat

En Agenda-rapport
om språkklimatet
i Finland 2023

Kjell Herberts

AGENDA

Som om rulltrappan stannat

Mindre motstånd, mindre support,
men mera likgiltighet och nonchalans

Tankesmedjan Agenda 2023
ISBN 978-952-7273-39-5 (tryckt)
ISBN 978-952-7273-40-1 (pdf)
Grafisk layout och ombrytning: Linnéa Sjöholm
Illustrationer: Sebastian Dahlström

Kjell Herberts
Agenda

Innehållsförteckning

- 7 Om skribenten**
- 8 Förord av Ted Urho**
- 11 Inledning – rulltrappan som metafor än en gång**
 - 13 Material och metod
- 14 Svenska språkets ställning och språkklimatet**
- 21 Svenskspråkiga tjänster**
 - 28 Engelska – ”det första andra inhemska”
 - 30 Som svenskspråkig gäller det att ha gott om tid
 - 32 Språkkedjor som brister
 - 34 ”Förlossning blev synnytytys”
- 39 Svensk service i de nya välfärdsområdena?**
- 48 ”På älskat modersmål” – påhopp och diskriminering men också lycka och stolthet**
- 62 Språkplanering på sikt – hur få i gång rulltrappan?**
- 64 De politiska partierna och svenskan**
- 70 Konklusion**
- 72 Kommentar av Corinna Tammenmaa**

Om skribenten

Kjell Herberts (1951) är sociolog och har varit forskare vid Åbo Akademi i Vasa. Hans specialområde är språk- och minoritetsfrågor, främst i det finlandssvenska perspektivet. Herberts har ansvarat för en mängd enkäter och intervjuundersökningar, bl.a. den finlandssvenska opinionsbarometern och Agendas rapport om språkklimatet i Finland 2019.

Foto: Linus Lindholm

Förord

Representation har betydelse – därför väljer jag svenska i snabbkassan.

En av fördelarna med samhällets digitalisering är att allting går att mäta, något som vi svenskspråkiga i större utsträckning borde dra nytta av. Det handlar inte alltid om att göra väsen av oss, utan ibland räcker det med små markeringar, som att välja svenska i snabbkassan i mataffären.

Jag har faktiskt börjat göra det på alla ställen där det går: vid bensinmacken, vid parkeringsautomaten, i biljettautomater, på webbsidor, i telefontjänster samt i myndighetsapplikationer i mobilen. Och jag är helt tydligt inte ensam: över hälften av respondenterna i den här undersökningen svarade att de väljer svenska då de använder en automat.

På samma gång är det många som vittnar om att det inte alltid är så effektivt att välja den svenska flaggan på webben eller i telefontjänsten: söndriga länkar, dåliga översättningar och längre kötider. Vi som är tvåspråkiga har lätt för att bara välja den finska flaggan, få vårt ärende undanstökat och återgå till vardagen. Paradoxen är att vi genom det beteendet visar att den svenska versioneringen eller servicen inte behövs, för att det är så få som använder sig av den.

I sin analys 2019 beskrev sociologen **Kjell Herberts** finlandssvenskarnas sits som att gå åt fel håll i rulltrappan: motigt, tungt och utmanande. Nu är läget ett annat, rulltrappan går inte längre åt fel håll, utan har stannat. Att gå i den är

Foto: Sofia Jern

fortfarande stundvis tungt, men inte omöjligt. Genom små, individuella handlingar kan vi tillsammans få i gång rulltrappan i rätt riktning igen.

I Helsingfors den 4 mars 2023

Ted Urho
Verksamhetsledare
Tankesmedjan Agenda

Inledning – rulltrappan som metafor än en gång

Den katalanska flerspråkighetsexperten **Miquel Strubell** har förliknat aktiv språkpolitik med att åka rulltrappa åt fel håll. Man får som språkminoritet aldrig slå sig till ro, aldrig vila, utan det gäller att målmedvetet raskt och oförtröttligt gå mot strömmen.

Den undersökning om finlandssvenskarnas uppfattningar om språkklimatet som Aula Research gjorde på uppdrag av Tankesmedjan Agenda 2018–2019 gav ett resultat som i hög grad bekräftade Strubells metafor. Språkklimatet upplevdes just då som tämligen kärvt och många finlandssvenskar såg sig som ”kärringen mot strömmen” eller att man dagligen måste ”kämpa mot väderkvarnarna” för att leva sitt liv på svenska i det offentliga rummet. Därför fick rapporten den något provocativa titeln ”Som att åka rulltrappa åt fel håll” (Herberts, 2019).

När jag nu, fyra år senare, får ett liknande enkätmaterial att analysera kommer rulltrappan för mig igen. Men finlandssvensken förefaller nu att andas något lättare. Motståndet från officiellt håll är inte lika uttalat som tidigare. Visst möts man av oönskade fördomar, negativa attityder och nonchalanta beteenden då och då. Men då handlar det i regel om enskilda individer eller sammanhang där aktörerna enbart representerar sig själva, mera sällan en institution, även om också det händer.

Alla metaforer haltar. Jag upplever emellertid nu snarast att rulltrappan har stannat. Den trappa som skulle hjälpa en framåt, att nå ett mål, att få ett ärende utträttat, står mer eller mindre stilla. Man måste själv ta sig vidare på egen hand. Att lita på att samhället i praktiken ser till att språklagens anda och riktlinjer efterföljs förblir för många bara en from förhoppning. Den språkliga servicen utvecklas inte. Många myndigheter stampar mer eller mindre på stället. I vårdkedjor, i ömsesidig kommunikation eller numera i användning av servicenummer med språkkod finns ibland ingen språklig konsekvens. Inte ens när man tar webben till hjälp som kommunikatör har myndigheten klarat av att se till att man uppnår och håller en språklig konsekvens i hela kommunikationen. I denna rapport finns många vittnesmål om hur ofta man tvingas byta språk för att förstå eller förstås.

En brasklapp måste jag dock inledningsvis komma med. Denna undersökning och denna rapport fokuserar på situationer där språklagen *inte* fungerar till belåtenhet ur ett minoritetsperspektiv eller där omgivningens attityder lämnar mycket övrigt att önska. Rapporten är till sin natur problemorienterad och därför snarare en pamflett än en opartisk forskningsrapport, även om den baserar sig på fakta i form av respondenternas svar och skriftliga kommentarer.

Även de finlandssvenskar som lever i miljöer där vardagen ur en svenskspråkigs synvinkel fungerar mer eller mindre kländerfritt, och som svarat på enkäten, har kommit att fokusera på eventuella förändringar, i praktiken försämringar, av språkklimatet på lokal, regional och nationell nivå. Alla de gånger det inte funnits anledning att klaga synliggörs givetvis inte i en dylik undersökning.

Finlandssvenskarna är, liksom språkminoriteter i allmänhet, lyhörda och observanta för ofördelaktiga förändringar i den språkiga miljön. Det är snarare så att de som lever i en helt finsk eller finskdominerad miljö tenderar att lyfta fram de positiva undantag man mött eller möter, oftast helt oväntat, medan de som lever i en tämligen homogen och stabil helsvensk eller svenskdominerad miljö lyfter fram motsatsen, oväntade problem och nya negativa attityder.

Rapporten mynnar ut i en uppmaning till enskilda, myndigheter och beslutsfattare att implementera språkplanering i det offentliga skattefinansierade livet. Men även företag med kunder som talar flera språk vinner på att tydliggöra sitt beteende gentemot kunderna. Ofta räcker det med god vilja, men för att rulltrappan även skall betjäna språkminoriteten bör man olja maskineriet med språklig stimulans och belöningar.

Ett flerspråkigt samhälle präglas av föränderlighet. Det är sällan den demografiska basen på sikt är oförändrad. Språkmötenas karaktär förändras, spelet mellan majoritet och minoritet utsätts hela tiden för större eller mindre, ofta omedvetna justeringar. Mönster och regelverk som fungerade i gårdagens samhälle är sällan relevanta eller fungerande i dag. Det är här medvetenheten om förändringarna och behovet av språkplanering kommer in i bilden.

Det finns (åtminstone) två utbredda missuppfattningar om det tvåspråkiga samhället. För det första: Språkkunskaper är inget nollsummespel. Om ett språk blir starkare behöver det inte innebära att ett annat språk i motsvarande grad måste retirera. I vårt land behöver inte engelska ersätta svenska, utan engelska kan komplettera de inhemska språken. Liksom en individ kan lära sig två, tre eller fyra språk kan även ett samhälle klara av flera språk simultant, om viljan finns.

För det andra: All service i en tvåspråkig miljö måste inte fungera på två språk, även om det vore idealet. Inom kultur, massmedia och utbildning fungerar två språk parallellt i enspråkiga enheter. Den tvåspråkiga servicen kan också planeras till vissa enheter eller hänföras till vissa telefonnummer eller hemsidor, där tvåspråkig service garanteras eller planeras så att den språkkunniga personalens kapacitet utnyttjas och stimuleras så att denna resurs utnyttjas optimalt. Men till detta behövs god vilja och konstruktiv språkplanering.

Material och metod

Aula Research Oy genomförde medborgarundersökningen, på uppdrag av Tankesmedjan Agenda, som webbenkät under tiden 24.11–22.12.2022. Enkäten fokuserade på erfarenheter av och åsikter om svenska språkets ställning i dagens Finland.

Samplet bestod av svenskspråkiga huvudsakligen från Helsingfors, Nyland, Egentliga Finland och svenskspråkiga Österbotten. Samplet fördelades så att det fanns 150–300 respondenter områdesvis. I analysen har 976 respondenters analyserats. Samplet var ursprungligen något större, men svarare som inte direkt hörde till målgruppen svenskspråkiga personer i Finland, förutom Åland, har exkluderats i denna rapport för att optimera jämförbarheten med det enkätmaterial som analyserades för fyra år sedan.

Presentationen av svar och svarsmönster ges i huvudsak i form av figurer samt öppna kommentarer. Att frågorna och frågeställningarna engagerar kan vi konstatera nu, liksom då motsvarande mätning gjordes 2018–2019.

Citaten är givetvis autentiska, om än de är förkortade och ibland språkligt något modifierade. De utgör endast ett mindre urval av samtliga öppna kommentarer. Citaten är dock utplockade och redigerade så att de skall vara representativa för svarsmönstret i stort.

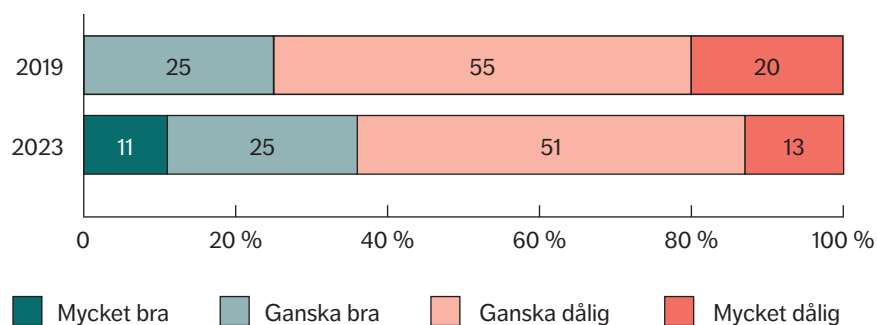
För att göra framställningen så kort, klar och koncis som möjligt har endast fördelningar som visar på signifikanta skillnader mellan olika kategorier av svarare medtagits. Kön, ålder, region och hushållets språk är i regel de bakgrundsvariabler som gett signifikanta skillnader, medan utbildning, hemortens urbaniseringsgrad och inkomst mera sällan gett noterbara eller oväntade skillnader.

Svenska språkets ställning och språkklimatet

I inbjudan till undersökningen klargjordes redan från början att enkäten handlar om språkklimatet i Finland och att syftet var att kartlägga erfarenheter och åsikter om svenska språkets ställning i dagens Finland. I det skedet faller förmodligen en hel del potentiella svarare bort, såvida ämnet inte intresserar. Erfarenheten från den förra mätningen och andra liknande mätningar, såsom den finlandssvenska Barometern (Institutet för samhällsforskning, Åbo Akademi), visar dock på ett förhållandevis starkt engagemang för dessa frågor bland alla kategorier av finlandssvenskar. Det är dock något svårare att engagera unga människor i åldern 18–25 år att svara på allmänna enkäter, så även nu, men genom att urvalet är stort finns åldersgruppen givetvis representerad. Samma trend fanns i senaste mätning, varför jämförbarheten med svarsmönstret då inte innebär några större metodologiska utmaningar.

Den första frågan var likadan 2019 och 2023: *Hur upplever du svenska språkets ställning i Finland för tillfället?* Svartalternativen gavs i form av en skala från *mycket bra* och *ganska bra* till *ganska dålig* eller *mycket dålig*. Ett femte svartalternativ: *Jag vet inte*, fick få markeringar, varför dessa lämnats bort i figuren nedan.

FIGUR 1.
Hur upplever du svenska språkets ställning för tillfället?
2019 och 2023

För att vara en allmän och övergripande fråga ger den ett förvånansvärt klart utslag. Språkklimatet uppfattades som kärt och ogynnsamt år 2019 av tre av fyra finlandssvenskar. Hela 75 procent ansåg då att svenska språkets ställning var ganska eller mycket dålig.

Fyra år senare är det knappt två av tre, eller 64 procent, som anser att svenskans ställning är dålig. I och för sig är det inga goda siffror det heller, men förändringen är uppenbar och noterbar. Då endast 25 procent ansåg att svenskans ställning var god 2019 har andelen nu ökat till 36 procent.

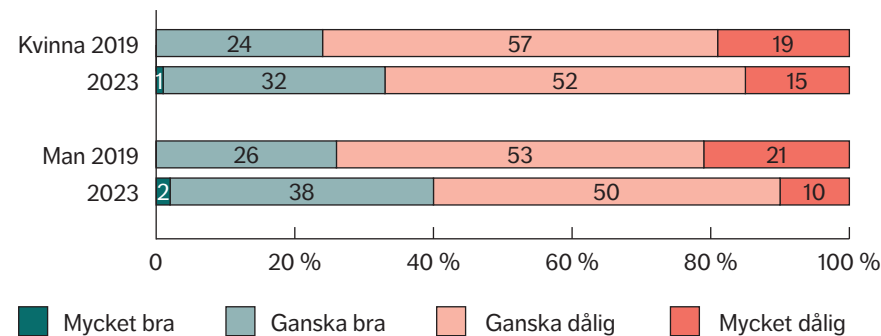
De regionala skillnaderna är försumbara. Trenden är att skillnaderna mellan regionerna är mindre nu än för fyra år sedan. Uppfattningarna är alltså tämligen likadana, även om den språkliga vardagen varierar, eftersom det här handlar om upplevda förändringar

Hushållets språk förefaller vara en förklarande faktor (figur 2). Helsvenska hushåll, oberoende av region, var mest negativa senast. Det är helt förklarligt i och med att språktröskeln i dessa hushåll är högre och mera märkbar än i tvåspråkiga hushåll, där språktröskeln rimligtvis minimerats. Man kan utgå från att kunskaperna i finska är mera begränsade i enspråkigt svenska hushåll och att kontaktytorna till finska språket är mera begränsade. Respondenter från enspråkiga hushåll anser nu i högre grad att svenskans ställning är bättre. Det samma gäller svarare från tvåspråkiga hushåll, där svenskan dominerar.

Intressant är då att de som lever i finskspråkiga eller i finskdominerade hushåll inte var lika pessimistiska som andra år 2019. Dessa har i dag samma uppfattning som för fyra år sedan. I svenska miljöer avläses tydligen stämningarna hos majoriteten på ett annat sätt än i de finska och finskdominerade miljöerna.

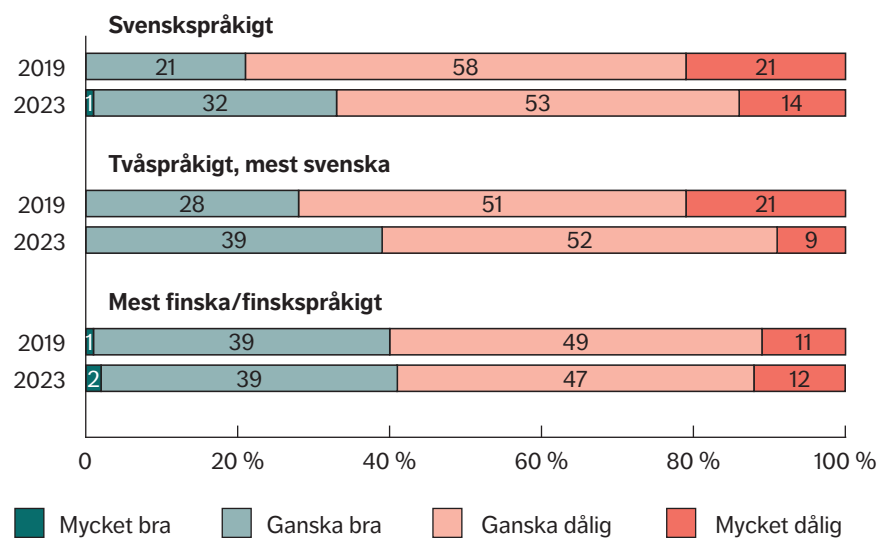
Män var 2019 mera pessimistiska än kvinnor. Även om en förskjutning skett hos båda könen är det nu kvinnorna som är större pessimister än männen.

FIGUR 2.
Hur upplever du det svenska språkets ställning för tillfället?
Enligt hushållets kön, 2019 och 2023

FIGUR 2 FORTS.

**Hur upplever du det svenska språkets ställning för tillfället?
Enligt hushållets språk, 2019 och 2023**

Följande fråga hade en direkt politisk laddning, i och med att frågan kopplades till den aktuella regeringen och statsministern. Senast lydde frågan: *Hur upplever du att svenska språkets ställning utvecklats under nuvarande regeringsperiod med Juha Sipilä som statsminister?* I den nu aktuella mätningen handlade det om *regeringsperioden med Sanna Marin som statsminister.*

Svarsfördelningarna framgår av figur 3, där staplarna tydligt ändrat färg mellan mätningarna. Regeringen **Sipiläs** hantering av svenska frågor får klart underkänt. Hela 46 procent angav 2019 att svenska språkets ställning blivit mycket sämre och ytterligare 38 procent angav att det blivit något sämre, alltså hela 84 procent som gav klart underkänt. Då ytterligare 15 procent ansåg att det var varken bättre eller sämre återstår inte ens en handfull positiva omdömen.

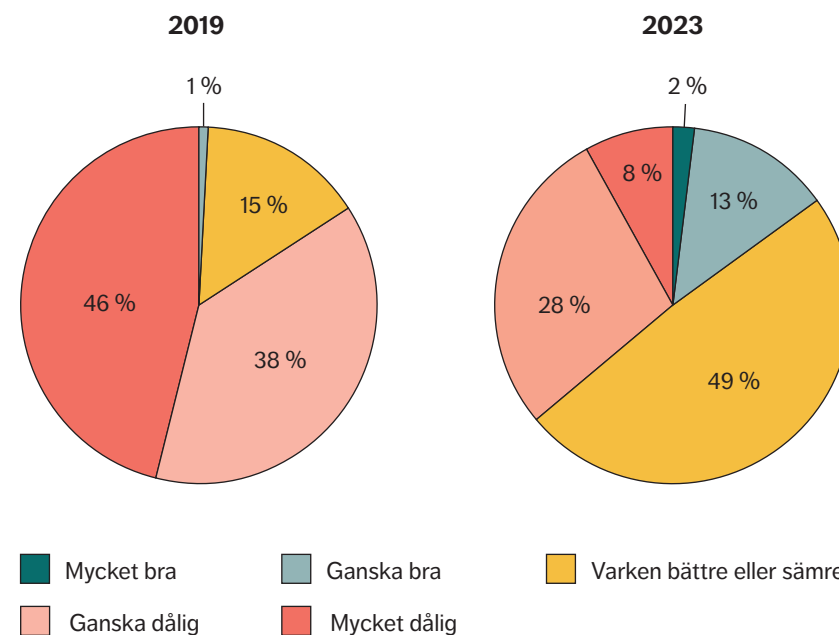
Svarsmönstret nu, då regeringen **Marins** språkpolitik betygsätts, uppvisar en helt annan färgvalör. Mer än en av tre (36 procent) anser att utvecklingen gått mot det sämre, men nästan hälften ser ingen skillnad och 15 procent ser förbättringar.

Att tala om förändringar som jordskred är ofta att överdriva. Men när man ser på förändringen i synen på regeringarnas språkpolitik och hur denna utvecklats är förändringen remarkabel, åtminstone i statistikens ljus.

Resultatet är till synes till regeringen **Marins** fördel, men framför allt snarast till regeringen **Sipiläs** nackdel. Förklaringen ligger i den då aktuella stridsfrågan om jouten vid Vasa centralsjukhus, vilken blev något av en symbolfråga för hela Svenskfinland. Samtidigt skulle tre av landets tvåspråkiga tingsrätter (Borgå, Raseborg och Karleby) försvinna, samtidigt som njugga anslagsbeslut drabbade Svenska Finlands folkting och landskapet Åland.

FIGUR 3.

Hur upplever du att svenskans ställning utvecklats under nuvarande regeringsperiod med Juha Sipilä (2019), Sanna Marin (2023) som statsminister?

Att SFP var i opposition efter 36 års oavbruten regeringsmedverkan inverkade naturligtvis på den förda politiken, men gav också en känsla av kollektivt utanförskap för många finlandssvenskar, långt utanför SFP-politikernas led.

Om regeringen Sipiläs passiva eller negativa språkpolitik kan man läsa mera i Tankesmedjan Agendas publikationer: **Anne Suominen**: *Regeringen Sipilä och svenskan* (2017), Anne Suominen: *Vargen kommer – men inte riktigt än!*, kommentar i rapporten *Som att åka rulltrappa åt fel håll* (2019) och **Henrik Stenbäck**: *Fyra år i opposition 2015–2019* (2022).

Situationen upplevs nu på ett annat sätt, med SFP i regeringen och flera synliga svensk- och tvåspråkiga företrädare från olika politiska partier. Men statsministern själv, som veterligen inte använder svenska i offentligheten, får en del direkt kritik av svararna. Några exempel:

Jag är urlagd då nästan alla i regeringen talar en god svenska, men skam att statsministern inte gör det, eller ens försöker! (Kvinna, Åboland)

**Med en statsminister som inte talar svenska med nordiska kolleger eller i nordiska sammanhang har Finland en förebild som inte båd-
dar gott för framtiden då det gäller svenska språket. (Man, Nyland)**

Fast halva landet hyllar Sanna Marin är det svårt för mig att hylla en statsminister som inte talar mitt språk, Lär dig ens lite svenska, Sanna! (Kvinna, Nyland)

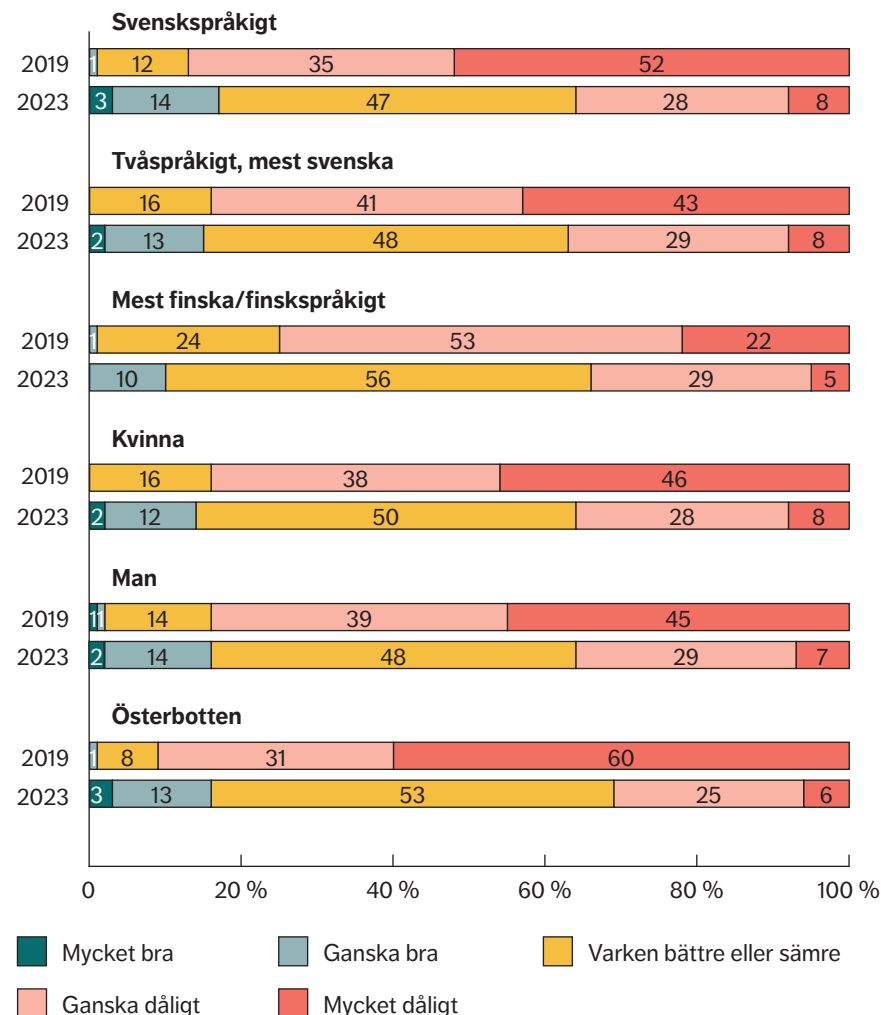
De flesta ministrar kan uttrycka sig och pratar mycket bra svenska, förutom statsministern som verkar ha mycket dålig attityd gentemot svenska språket. Hon kunde åtminstone ha sagt några valda välkomstfraser då Sveriges utrikesminister besökte vårt land. I mitt tycke skam och skandal av en fiffig människa ... varför? (Kvinna, Nyland)

Följande figur visar en liknande förändring i synen på regeringen Sipilä jämfört med regeringen Marin när det gäller svenskans ställning. Oberoende av hushällets språk eller svararens kön är förändringarna närapå identiska.

Den största förändringen i uppfattningen om regeringarnas språkpolitik finner man i Österbotten, där regeringen Sipilä fick rekordstor bottennotering, men där siffrorna för regeringen Marin helt ändrat färg. Kampen om Vasa cen-

tralsjukhus och Sipilä-regeringens motstånd trots en högljudd folkopinion är en given förklaring.

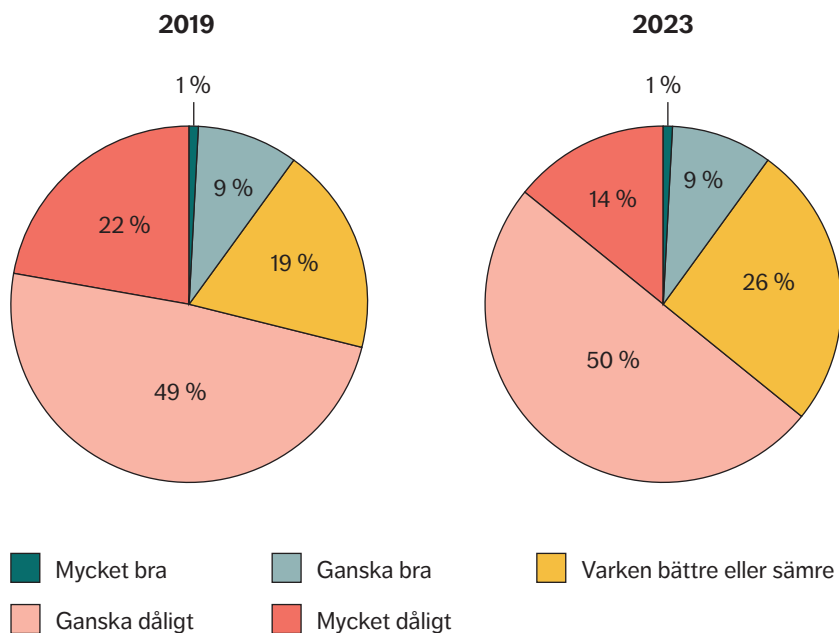
FIGUR 4.
Hur upplever du att svenskans ställning utvecklats under nuvarande regeringsperiod med Juha Sipilä (2019), Sanna Marin (2023) som statsminister?

En tredje fråga i detta inledande frågebatteri handlade om svenskans ställning under de närmaste fem åren, alltså en lägesbedömning över utvecklingen på relativt kort sikt (figur 5). Pessimistisk var man 2019 och inte har det blivit mycket bättre 2023, men ändå. Vill man se det positivt kan man säga att det ändå är fler nu som inte tror på ytterligare försämringar. Andelen som anser att det blir bättre är konstant, eller 10 procent.

Den är ingen optimistisk bild man har av svenskans ställning på sikt. Pessimismen verkar dessutom vara jämnt utbredd i alla svars-kategorier. Kvinnor och de som lever i enspråkigt svenska hushåll är snäppet mera pessimistiska än andra, men skillnaderna är inte stora.

FIGUR 5.
Hur tror du att svenskans ställning i Finland kommer att utvecklas inom de närmaste fem åren? 2019 och 2023

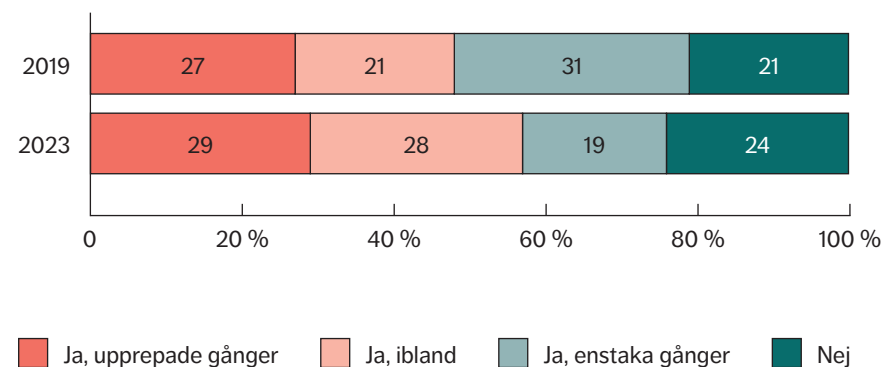
Svenskspråkiga tjänster

Behovet av kommunala och offentliga tjänster varierar stort från individ till individ beroende på var i livscykeln man råkar befinna sig och vilka individuella behov man har och vilken roll i familjen man har. Utbudet av offentlig service varierar också från region till region, från kommun till kommun och till och med från stadsdel till stadsdel eller från by till by.

Den fråga som ställdes om samhällsservice på svenska är ganska allmän till sin natur och fokuserar på om man upplevt förändringar till det sämre. På så vis är frågan något ledande, eftersom man indirekt frågar, och tar för givet, att försämringar kan förekomma.

Frågan lydde: *Upplever du att du fått sämre service i kommunala/offentliga tjänster (t.ex. kommunala hälsovårdstjänster) på grund av ditt modersmål? Det handlar om att ange om man upplevt språklig diskriminering i kontakt med myndigheter.*

FIGUR 6.
Upplever du att du fått sämre svensk service i kommunala/ offentliga tjänster (t.ex. kommunala hälsovårdstjänster) på grund av ditt modersmål? 2019 och 2023

För fyra sedan upplevde knappt hälften av svararna (48 procent) att detta skett upprepade eller flera gånger. Ungefär en av tre (31 procent) hade upplevt detta enstaka gånger, medan drygt en av fem (21 procent) inte hade upplevt detta. Nu, fyra år senare har svarsmönstret förskjutits något, så att något fler (57 procent) upplevt sämre språklig service på grund av modersmålet upprepade gånger eller ibland, medan 19 procent upplevt detta enstaka gånger och samtidigt något fler, eller 24 procent, inte upplevt detta.

Man kan inte dra slutsatsen att det skett stora förändringar i det svenska serviceutbudet på basen av dessa förändringar. Förskjutningen i svarsmönstret, som gått mot en ökad polarisering, kan bero på att urvalskriterierna och svararkategorierna förändrats något. Det är inte en panelundersökning med exakt samma svarare.

Kvinnor upplever då som nu att de fått sämre service på grund av modersmålet, än vad män gör. Det kan bero på kvinnor oftare än män sköter familjens eller barnens frågor som berör barnens hälsa, att de helt enkelt har mera erfarenheter av servicen.

Yngre svarare har fler negativa upplevelser än äldre, trots att de äldre har mera erfarenheter av offentlig service i ett längre perspektiv. Skillnader mellan regionerna finns naturligtvis också, så att läget är bäst i Österbotten och sämst i huvudstadsregionen. Men även i huvudstadsregionen kan den svenska servicen fungera klanderfritt inom vissa sektorer och inom vissa enheter, liksom det finns, framför allt, tjänster i de österbottniska städerna där den svenska servicen inte fungerar till belåtenhet.

Sektorer där man upplever att den svenskspråkiga servicen fungerar bra är, liksom tidigare och föga anmärkningsvärt, där enheterna fungerar på språklig basis, såsom inom dagvård, skola och yrkes- eller högre utbildning. Bristerna här handlar snarare om ett utbud som inte möter efterfrågan (figur 7).

Det är något färre nu som lyfter fram grundskola och dagvård, men det kan bero på helt strukturella fakturer, samt att svararna denna gång i snitt är något äldre i sammansättningen än 2019.

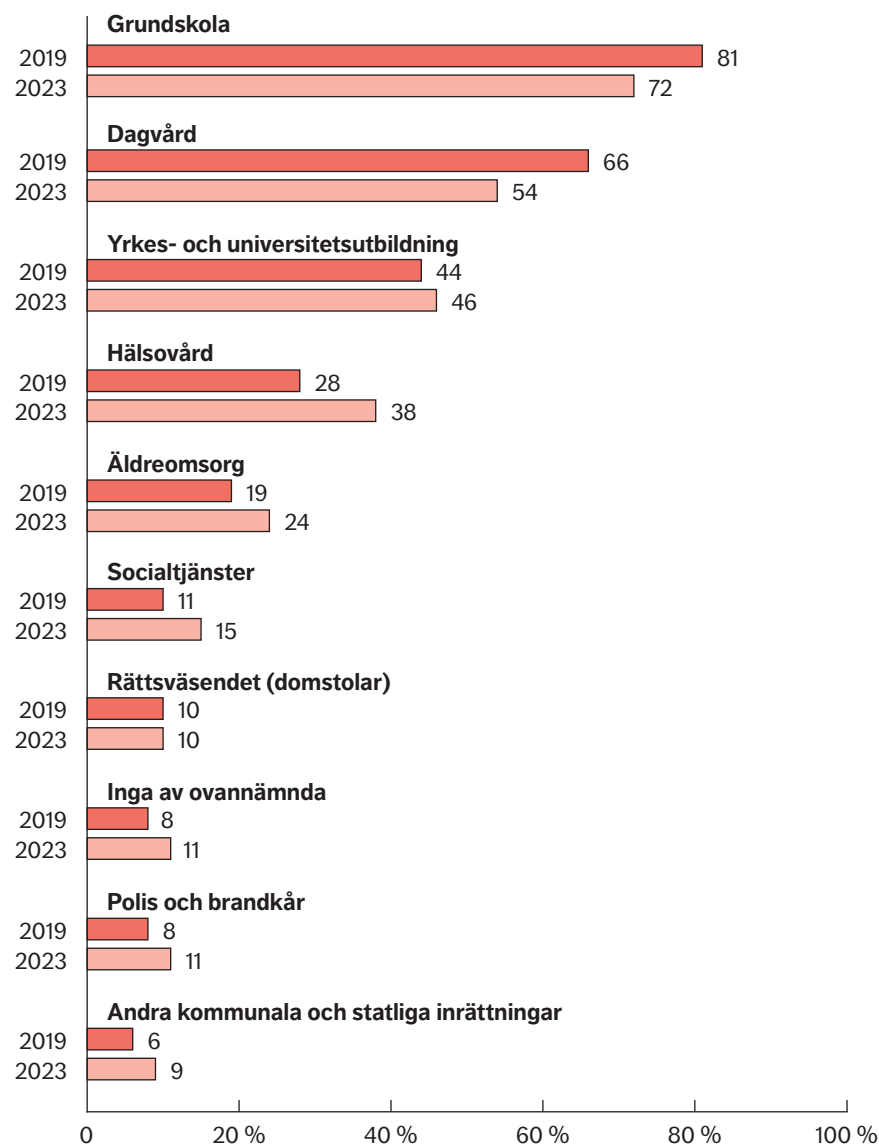
Däremot verkar det som om man nu är något nöjdare med hälsovården, äldreomsorgen och den högre utbildningen.

Hur som helst kan vi konstatera att det finns sektorer som ur konsumentens och klientens synvinkel fungerar utmärkt, men att det även finns rum för förbättringar. De institutioner som här fått få markeringar är viktiga institutioner, men där ytterst få tycker att de utmärker sig med att ge fullgod service på svenska. Hit hör så viktiga trygghetsinstitutioner som rättsväsendet, polis och brandkår samt socialtjänster. När det gäller äldreomsorgen finns stora regionala

skillnader. Problemen finns främst i Helsingfors och då handlar det inte sällan om bristen på svensk personal och bristen på garanterat svenskt äldreboende.

FIGUR 7.

I vilka kommunala/offentliga tjänster upplever du att den svenskspråkiga servicen fungerar bra? Flera alternativ möjliga. 2019 och 2023.

Respondenterna uppmanades i det följande (figur 8) att ange var man väljer svensk service. Här har vi ånyo en spegling av utbudet, men samtidigt är det en återspeglning av var man upplever att det är speciellt viktigt att få svensk service. Föga förvånande handlar det om hälsovård, där 78 procent ber om eller väljer svensk service, och frågor som berör ekonomin, såsom i kontakter med skatteförvaltningen och folkpensionsanstalten och vid bankkontakter.

Lite mindre viktigt och kanske mindre ofta förekommande är restaurangbesök, ärenden som tangerar boendet (t.ex. sophämtning, kontakt med disponent, elbolag). Intressant är att medvetenheten om och användandet av automater med språkval även utnyttjas. Även om man kan förmoda att många tvåspråkiga inte ens är medvetna om att man kan välja kommunikationsspråk även med automater av olika slag, vid inköp i självbetjäningsskassa, vid inköp av tåg-, flyg- och bussbiljetter etc.

Svararna hade möjlighet att liksom senast kommentera sina svar genom att beskriva situationer där man fått sämre service i kommunala och offentliga sektorn på grund av språk.

Erfarenheterna och kommentarerna var nu, liksom 2019, påfallande många. Det handlar ofta om liknande erfarenheter, som ganska frikostigt delgavs även i senaste rapport.

Här begränsar vi antalet citat, men försöker ändå ge en bredd av de kommentarer som gavs, genom att ge exempel från olika sektorer, där den språkliga servicen inte fungerar till full belåtenhet.

Svenskspråkig service på hälsocentral etc. är obetydlig eller omöjlig att få, Samma gäller polisen. Detta i Helsingfors. (Man, Nyland)

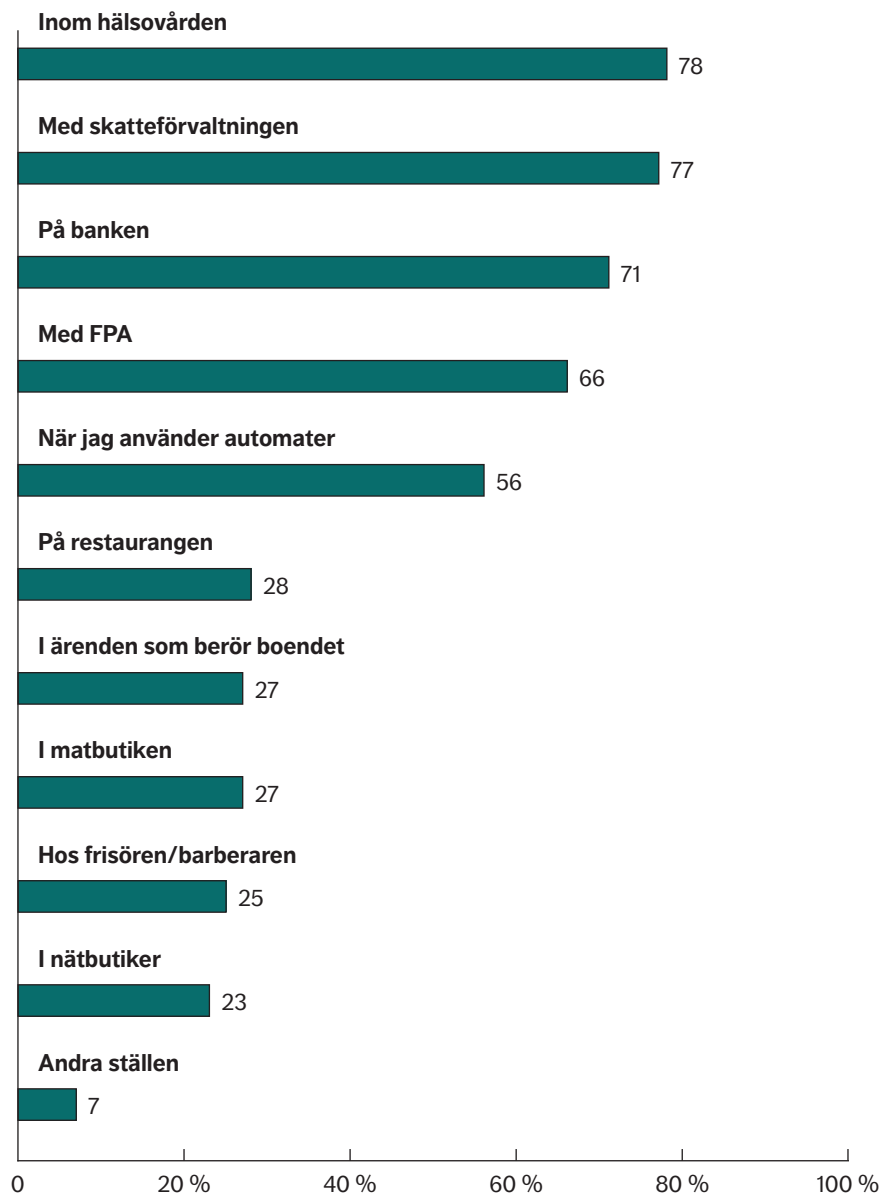
Återkommande behandling på Mejlans sjukhus. (Man, Nyland)

Inom t.ex. hälsovården i Helsingfors är det bara tur om man lyckas få service på svenska. Jag har under tio år i Helsingfors stött på en läkare (inom offentlig vård) som kunnat svenska. (Man, Nyland)

Mycket sällsynt att personal inom hälsovård och kommers talar svenska, även när man själv bjuder till. (Man, Nyland)

FIGUR 8.
Var ber du om/väljer du service på svenska?
 Flera alternativ möjliga.

Läkarbesök blir virriga på svenska, man får mindre information och det blir lättare missförstånd. (Kvinna, Åboland)

Av mina tolv besök på Tallbackens HVC har jag kunnat tala svenska två gånger. (Kvinna, Åboland)

På ÅUCS har jag aldrig kunnat tala svenska. (Kvinna, Åboland)

Hälsovården i Esbo fungerar endast på finska. (Man, Nyland)

Då jag besökt polisstationen. (Kvinna, Satakunta)

Problem med svenskan finns i Karleby, på MÖCS och polis-inrättningen samt i vissa affärer. (Man, Österbotten)

På skatteverket i Åbo svårt att få svensk service. (Man, Åboland)

Det gäller i princip allt utom skola, dagvård och bibliotek. (Kvinna, Nyland)

T.o.m. då jag ringt räddningstjänsten, vilket verkligen är en katastrof. (Kvinna, Nyland)

I Borgå skattebyrå och inte ens i Sibbo kan jag tyvärr inte alltid få service på svenska, annat var det för 30 år sedan! (Kvinna, Nyland)

Trafikpoliserna som inte kan svenska. (Kvinna, Nyland)

Läkarbesök på HVC i Kristinestad. (Kvinna, Österbotten)

Försökt ringa ambulans, men blivit sagt att de inte kan svenska och lägger en i kö igen. (Kvinna, Österbotten)

Posten svarade endast på finska då min post uteblivit i en hel månad. (Kvinna, Nyland)

Rättsväsendet i Mellersta Finland kommunicerar endast på finska. (Kvinna, Nyland)

Kundbetjäning på restauranger och FPA, på skatteverket svårt att få tag på svenskspråkig personal. (Man, Nyland)

Skyltningen i S-gruppens affärer är enbart på finska i Åbo. (Kvinna, Åboland)

Elisa och Telia har båda endast begränsad svensk service. Det är väl offentlig service? (Man, Åboland)

Parkeringsövervakningsföretagens (sic!) kundservice och information i trafiken och på byggplatser är ofta enspråkigt på finska fastän kommunen skulle vara tvåspråkig. (Man, Nyland)

I stället för att göra en statistisk genomgång av olika ämnen och upplevelser presenteras i det följande olika kluster av svar. Det är olika typer av upplevelser som kan ses som trender, eftersom de förefaller att omnämnas oftare nu än i tidigare liknande undersökningar.

Engelska – ”det första andra inhemska”

En trend som många har upplevt är att man som svenskspråkig allt oftare blir bemött på engelska. Det är som om den finska motparten utgår från att en som talar svenska även talar engelska och gör detta hellre än att tala finska. Detta sker inte sällan direkt, utan att man ens frågar om motparten talar engelska eller att man ber om ursäkt för sina egna bristande kunskaper i svenska. Dylika förslag till byte av kommunikationsspråk sker såväl inom den offentliga sektorn som inom den privata sektorn, men torde vara mer frekventa inom den privata sektorn, där språkreglerna sällan är nedskrivna eller normerande.

Nedan några av svararnas erfarenheter av betjäning på engelska.

Ett tillfälle med psykiatrisk läkare gick bättre på engelska. (Kvinna, Åboland)

Ärligt talat, jag talar hellre engelska! Med engelska bemöts man artig, men svenskan som man skulle vara förpestad. (Kvinna, Nyland)

Oftast erbjuds man att tala engelska – vilken skymf! (Man, Åboland)

Om man pratar svenska blir svaret ofta ”to joo spiiik inklisch?” (Man, Åboland)

Personalen byter om till engelska. (Man, Åboland)

Folk har inte haft möjlighet att betjäna mig på svenska, vilket gjort att jag behövt tala engelska med vårdpersonal. (Kvinna, Nyland)

Jag har frågat om jag kan prata svenska och sjuksköterskor eller läkare har sagt att de gärna pratar engelska med mej om jag vill. (Kvinna, Nyland)

I vårdsituationer känns det fel att bli bemött på dålig engelska. (Kvinna, Nyland)

Man blir tilltalad på engelska när man börjar på svenska. (Man, Nyland)

Man ombeds tala finska eller engelska och personalen höjer rösten. (Man, Nyland)

Det är synd att engelska blir det andra ”officiella” språket i Finland! (Man, Nyland)

Alla de gånger man blivit tvungen att ta till engelska för att göra sig förstådd, det borde aldrig få ske i ett tvåspråkigt land. (Kvinna, Österbotten)

Personer ber inte om ursäkt för att de inte talar svenska utan fortsätter på finska eller till och med byter till engelska. (Kvinna, Österbotten)

Som svenskspråkig gäller det att ha gott om tid

Även om svensk service ges inom hälso- och sjukvården upplever många att utbud och efterfrågan inte är i balans. Väntetiderna kan vara långa, såväl i telefon- som i vårdköer. Många svarare har upplevt att den svenska servicen, oberoende av ärendets art, är mycket långsammare. Alla gånger har man kanske inte helt rätt i sina iakttagelser. Det är ju möjligt att den finska kön parallellt samtidigt är lika lång. Men känslan av att allt går långsammare på svenska är uppenbar.

Finns inte tider på svenska, t.ex. barnpsykiatrins väntetid 3 månader jämfört med finska sidans 1 månad. (Kvinna, Åboland)

Svarstiden har ibland varit längre på den svenska sidan än på den finska. (Kvinna, Åboland)

Alltför ofta heter det att den svenska översättningen kommer senare. (Man, Åboland)

Ett ärende (Traficom) som på finska hade krävt endast ett 5 minuters samtal tog på svenska över 2 timmar! Bara som exempel. (Man, Åboland)

De flesta gånger jag trycker 2 för svensk service får jag oftast vänta väldigt länge. (Kvinna, Nyland)

Det går inte att boka tid till tandläkare som talar svenska på webben utan att telefonköa i flera dagar. (Kvinna, Nyland)

Då jag väljer svensk service måste jag vänta mycket länge = kostar telefonavgifter, innan jag får svar. Om jag alls får svar. (Kvinna, Nyland)

Man kan få köa i telefonen långa tider, en gång upp till en och en halv timme, bara för att få service på finska. (Kvinna, Nyland)

Köer till t.ex. svensktalande psykiatriker har varit mycket längre än till finsktalande. (Kvinna, Nyland)

Längre kötid, ingen som talar svenska eller dålig svenska.
(Kvinna, Nyland)

De svenska tjänsterna är inte lika tillgängliga, man måste köa längre för svensk betjäning. (Kvinna, Nyland)

Man får alltid köa långa tider då man trycker på ”tryck 2 om du vill ha service på svenska” och får till svar ”Tyvärr är den svenska linjen överbelastad.” (Kvinna, Nyland)

Det har tagit mycket lång tid att få att få träffa läkare som kan svenska. (Man, Nyland)

Får sitta timtal i telefonkö för att få betjäning på svenska, och resulterar ändå i att man får ta till engelska. (Kvinna, Österbotten)

Vid utmattningsdepression fick jag välja på att få vård (första akuta terapin) på finska om två dagar eller på svenska om kanske tre veckor. Hände när jag var bosatt i Helsingfors. (Kvinna, Österbotten)

Språkredjor som brister

I en vård- eller servicekedja finns ju många viktiga aktörer. Att kunna använda samma vokabulär och att man upplever att man förstår och att man blir förstådd i alla situationer är givetvis viktigt. Men även om man uttryckligen signalerat att man vill ha vård och information på svenska bryts kedjan. Detta gäller såväl muntlig som skriftlig kommunikation. Inte ens då man valt ”den svenska knappen” fungerar svensk service till belåtenhet.

Finns inte tider på svenska, t.ex. barnpsykiatrins väntetid 3 månader jämfört med finska sidans 1 månad. (Kvinna, Åboland)

Brev från ÅUSC är på svenska, men proven och diverse regler är på finska. För att förstå måste man vara tvåspråkig. (Kvinna, Åboland)

I någon del av servicekedjan blir man tvungen att tala finska. Ingen chatt klarar heller svenska när man försöker sköta saker digitalt. (Kvinna, Åboland)

Ofta är blanketten så dåligt översatt, så att man ändå måste ta den finska versionen för att förstå den svenska versionen!!
(Kvinna, Åboland)

Uppringning på finska trots att jag bett dem ringa upp mig på svenska. (Kvinna, Åboland)

Svenska sökord fungerar inte, man måste söka på finska och sedan byta språk. (Man, Åboland)

T.ex. när jag ringer det svenska numret till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata svarar någon som är jättedålig på att prata och förstå svenska. (Kvinna, Nyland)

Har tryckt på ”svenska knappen”, men ändå blivit betjänad på finska. (Kvinna, Nyland)

På HVC, när jag ringer till deras svenska nummer rings jag upp av en finskspråkig hälsovårdare. (Kvinna, Nyland)

När jag använder Maisa för att kontakta hälsovården i Grankulla skriver jag på svenska men får svaret på finska. (Man, Nyland)

Ibland svårt att hitta svenska sidor på webbinfon.
(Man, Österbotten)

Några har även upplevt att coronavaccineringen inte fungerade tillfredsställande på svenska, då språkredjan inte hållit.

I samband med att jag tagit vaccin mot covid-19 så har det uppstått situationer där vårdpersonalen inte pratar svenska utan allt går på finska. (Man, Österbotten)

I situationen med officiellt test på coronasmitta är finska enda möjligheten om man vill ha råd och vård. (Kvinna, Nyland)

Vid coronavaccination fanns det enbart finstalande hälsovårdare. (Kvinna, Nyland)

När jag fick mina covid-vaccinationer eller gjorde tester fanns ingen information på svenska, inte ens ett informationsblad kunde man få. Så frustrerande. (Kvinna, Nyland)

Då man bokar tid till vaccination blir den första frågan man får, ymmärrätkö suomea? (Kvinna, Österbotten)

Damen som tog emot i HVC i massvaccinationen fortsatte på finska trots att jag talade svenska. (Kvinna, Österbotten)

Covid-uppföljning blev inte alls av när läkaren inte talade ett ord svenska. (Kvinna, Åboland)

”Förlossning blev synnytyt”

Några svarare har delat med sig av sina erfarenheter av att föda på finska, trots att man helst hade föredragit svensk kommunikation. Det handlar i en sådan situation mycket om trygghet, i en inte minst för förstföderskor spännande situation.

Vid de båda förlossningar som min fru haft har jag mötts av förvåning när jag sagt att vi vill ha vården på svenska. Första förlossningen fick genomföras helt på finska, trots att den var planerad, vilket gjorde att jag inte förstod mycket. Andra förlossningen hade vi tur, då svensk personal råkade finnas, fast de egentligen inte hade planerat det för oss. (Man, Nyland)

Då jag i somras födde barn på Kvinnokliniken skrattade bara barnmorskan och sade ”mä en sitt edes yritä puhua ruotsia”. Hon pratade själv en så bred finsk dialekt att jag i den situationen inte alltid förstod henne. (Kvinna, Nyland)

Jag har fått föda två av mina barn i Ekenäs på svenska, det tredje födde jag i Lojo på finska. Kände mig väldigt åsidosatt i Lojo, och var själv tvungen att fråga och prata, då sköterskorna tyckte det var svårt för att jag var svenskspråkig. De bara ”inte råkade ha någon svensk på plats”. Är tacksam för vården jag fick, men inte för bemötandet. (Kvinna, Nyland)

Vid mina tre förlossningar har jag alla gånger haft finskspråkig barnmorska då det inte varit möjligt att få en som talar svenska. (Kvinna, Åboland)

Nyligen blev jag väldigt sjuk under förlossningen och var knappt vid medvetande, men alla läkare talade bara finska, vilket ledde till att jag inte kunde berätta om alla symtom jag hade och det tog längre tid att komma fram till diagnosen. (Kvinna, Nyland)

Vid mina tre förlossningar har jag alla gånger haft finskspråkig barnmorska då det inte varit möjligt att få en som talar svenska. (Kvinna, Åboland)

Nedan följer några vitt skilda exempel på hur språkdiskrimineringen kan te sig i olika situationer.

Adressen förfinskas, trots att jag är svenskspråkig. (Kvinna, Nyland)

Jag är registrerad som svenskspråkig med svensk adress, men inte i suomi.fi och där går det inte att ändra adressuppgifterna. (Kvinna, Åboland)

Rent allmänt har stämningen blivit sämre, stora firmor och myndigheter har en arrogantare inställning. Ju fler som skiter i svenskan desto mer rumsrent verkar det bli – och det är en farlig väg att gå! Är inte Sannfinländarnas språkprogram grundlagsvidrigt? (Kvinna, Lappland)

Blev utskälld av svenskspråkig (!) läkare i Esbo som inte fattade varför jag krävde service på svenska. Den andra gången läxade Esbo stads tandläkare upp mig och vägrade förstå mig på svenska. Jag klagade. Ingen brydde sig. Jag betalade inte räkningen. Den för till Intrum. De kunde svenska! (Kvinna, Nyland)

Få av de nyfinländare som integrerats i vårt samhälle talar svenska och det borde vi råda bot på. (Kvinna, Åboland)

Det är lite pinsamt att erkänna att jag t.o.m. gråtit efter interaktioner med bl.a. HRT:s personal och bibliotekspersonal i Helsingfors. Egentligen inget traumatiskt, men en mängd ”mikroaggressioner” gör att det blir tungt i längden. (Kvinna, Nyland)

Till de allvarligaste händelserna är närstående som inte fått mentalvård på svenska i kritiska situationer. Remisser har lämnats obehandlade pga. personalbrist. (Man, Nyland)

Slutligen några lysande undantag – som eventuellt bekräftar regeln ...

Jag har inte blivit diskriminerad. Mitt jämförelsematerial är från min barndom och ungdomstid i Åbo. Språkklimatet och villigheten till kommunikation är oändligt mycket mer uppenbar i dag. Aktivitet, nyfikenhet, humor och tolerans finns i dag. (Man, Åboland)

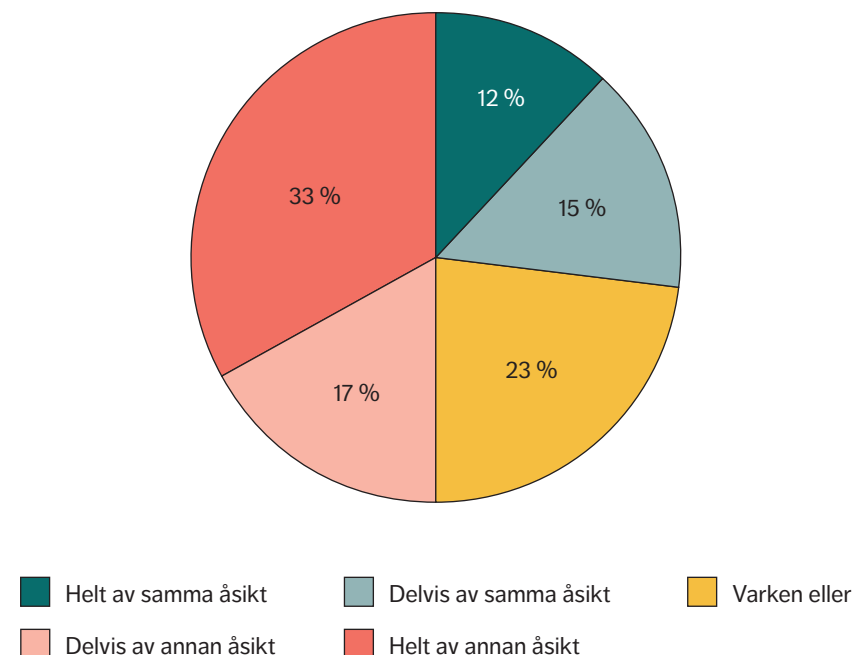
Alla mina många finskspråkiga vänner talar gärna svenska. (Kvinna, Nyland)

Det bör påpekas att de flesta finskspråkiga är toleranta och positivt inställda till finlandssvenskar. (Man, Nyland)

I Björneborg känns det alldeles tryggt att tala svenska överallt, vilket jag gör med min hustru och våra barn. (Man, Satakunta)

En god finsk vän sade till min finskspråkiga hustru att han var avundsjuk på henne. Hurså? I och med att hon kan svenska och hennes värld är rikare på många sätt jämfört med hans. Ett så enastående konstaterande! Det gladdde oss alla, umgänget är förståelsefullt. (Man, Satakunta).

FIGUR 9.
Jag väljer i mån av möjlighet hellre privat hälsovård för att försäkra mig om svenskspråkig service.

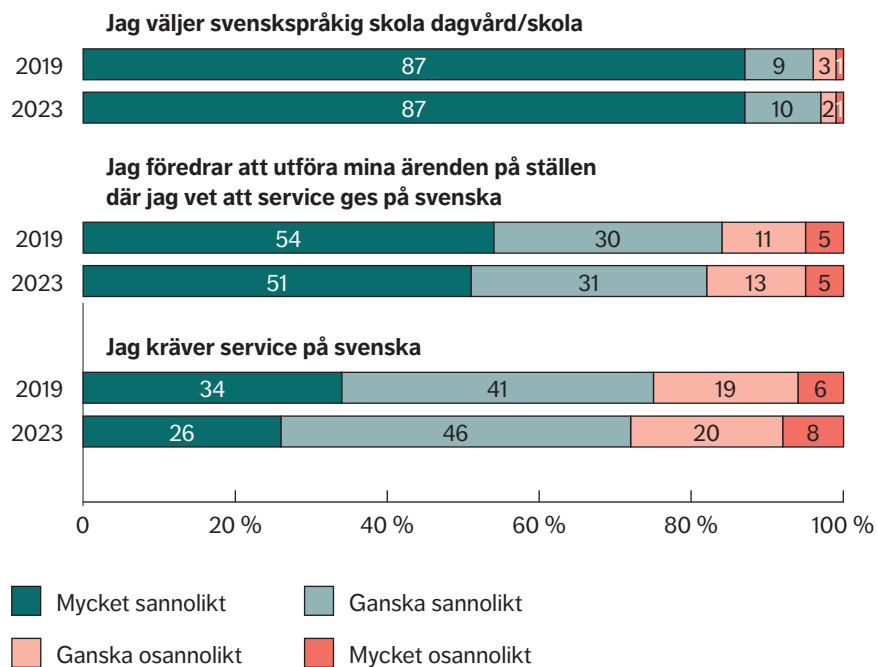

Av följande figur framgår klart att de allra flesta väljer svensk skola och dagvård, men att det finns ett antal svarare, som på grund av begränsat utbud i närmiljön eller familjens språkliga karaktär inte väljer eller kan välja svensk skola. Hälften av svararna hävdar att de föredrar att utföra sina ärenden på ställen där man vet att service ges på svenska. Ytterligare 30 procent håller delvis med om påståendet. Det är endast ett fåtal (8 procent) som inte håller med om påståendet. Påståendet är dock tämligen irrelevant om det inte finns serviceställen där svensk service ges.

Många ser sig som tämligen konsekventa när det gäller att kräva service på svenska. Hela 27 procent gör det alltid (förmodligen för att det aldrig blir aktuellt då utbudet finns), 44 procent håller delvis med om påståendet, medan 10 procent är av annan åsikt. Förklaringen ligger i stor utsträckning i det varierande utbudet av svenska tjänster.

FIGUR 10.

Vad är du själv beredd att göra i ditt agerande för att bevara det svenska språkets ställning? 2019 och 2023

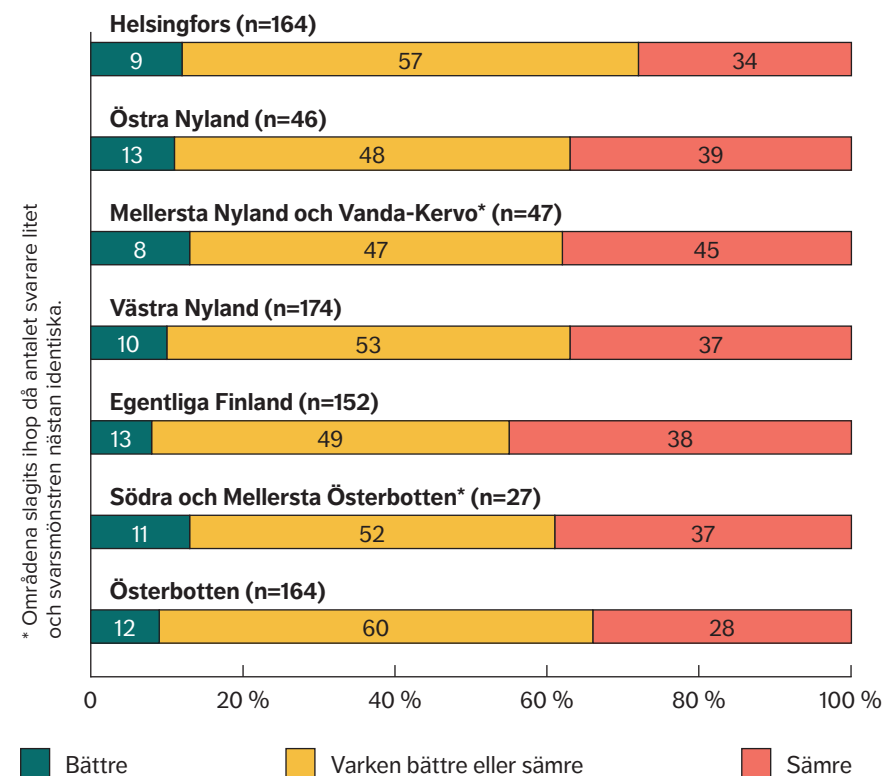
Svensk service på de nya välfärdsområdena?

Social- och hälsovårdsreformen planerades för fyra år sedan, då ”sote” nästan blev ett fullt ord, eftersom oklarheter och tidsförskjutningar av hela reformen hörde till vardagen. Enligt mätningen 2019, då en fråga berörde svenskans ställning efter reformen, var hela 62 procent av svararna då mycket oroad och ytterligare 34 procent aningen oroad över svenskans ställning. Endast 4 procent var inte alls oroad.

År 2023 har vi ännu inte facit i hand, men nu vet man hur de nya välfärdsområdena ser ut och till vilket välfärdsområde den egna kommunen hör.

FIGUR 11.

Hur tror du att den svenskspråkiga servicen kommer att förverkligas i ditt välfärdsområde i fortsättningen?

Rent allmänt kan man konstatera att pessimismen nu (figur 11) inte är lika utbredd och dessutom att skillnaderna mellan välfärdsområdena är tämligen små, med beaktande av att de språkligt är mycket olika. Man bör dock notera att frågan gällde hur man ser på situationen jämfört med tidigare. Har det varit dåligt tidigare eller har det varit bra tidigare och man svarar ”varken bättre eller sämre” betyder det ju att det är lika illa eller lika gott ställt som tidigare. Tendensen är dock att man snarare tror att det blir sämre än bättre.

Många omvittnar att större enheter marginaliserar svenskan och tillgången till svenskkunnig personal blir ännu mindre. Även i Österbottens välfärdsområde med liten svensk majoritet tror hela 28 procent att den svenska servicen urholkas. Störst bekymmer upplevs få helt finskdominerade Mellersta Nylands och Vanda-Kervo välfärdsområden.

Intressant är att det finns svarare i alla välfärdsområden (inklusive Helsingfors) som tror att det blir bättre, att situationen kommer att vara oförändrad, eller att det blir sämre. Perspektiven är olika beroende på hemkommunens språksituation och tillgången på svensk service i dag.

I det följande presenteras välfärdsområdena utgående från kommunernas språkförhållanden, varefter de olika framtidsscenarierna belyses med hjälp av direkta citat.

Helsingfors

Helsingfors hör ju inte till ett välfärdsområde, utan svarar som förr självt för social- och hälsovården och räddningsväsendet på sitt eget område. Men detta har inte förhindrat helsingforsarna att svara på frågan om den svenska servicen ”i det egna välfärdsområdet”. En av tre tror att trenden går mot sämre svensk service, 9 procent tror att den blir bättre, medan majoriteten, 57 procent, inte ser omedelbara förändringar. Större enheter gör det lättare att ordna svensk service, tror optimisterna.

Bättre

Med större antal svenska klienter torde det bli lättare att ordna service på svenska.

Med större enheter borde man ju kunna garantera svensk service på ett annat sätt.

Oförändrat

Varför skulle något ändras?

Personalen är ju densamma.

Diskrepansen mellan lagstiftning och verklighet förblir stor.

Det har inte blivit bättre eller sämre på 40 år. Med fler utländska vårdare och läkare kommer nog inte den svenska servicen att förbättras.

Var hitta tvåspråkig personal?

Jag har tappat tron på att någonsin få service på svenska inom hälsovården.

HUS har stort inflytande, vilket innebär att hälsovården i Helsingfors inte förändras i någon högre grad.

Välfärdsområdena skapades för att hålla kostnaderna i styr, tyvärr är svenska språket en kostnad och inte en kommunikationsmetod.

Sämre

Lönepåslag för språk borde vara kännbara.

En ännu mindre andel anställda kommer att behärska svenskan.

Jag skulle helst få hälsovård på svenska, men där jag bor erbjuds det tyvärr inte och Femkanten har så dåligt rykte, så jag vill inte skriva mig där.

Den svenskspråkiga servicen inom hälsovården i östra Helsingfors är skral, för att inte säga usel, redan nu.

För något år sedan hade 15 av 18 läkare annat modersmål än finska (och svenska).

Östra Nylands välfärdsområde

Till området hör de tvåspråkiga kommunerna Borgå, Lappträsk, Lovisa, Mörskom och Sibbo samt enspråkiga Askola och Pukkila. Det relativt starka svenska inslaget, inte minst politiskt, tror någon att garanterar den svenska servicen, även i framtiden. Andra tror att den egna kommunen förfinskas, men att välfärdsområdet skall kunna upprätthålla en god språklig service. Många ser dock tämligen pessimistiskt på framtiden ur svensk synvinkel.

Bättre

Hör till ett välfärdsområde med stort antal svenskspråkiga och SFP är i majoritet vilket möjliggör starka skrivningar om svenska språket.

Oförändrat

Inte ger finsktalande med sig!

Hemkommunens svenska service försämras men vi är tryggare inom välfärdsområdet, med tryggare svensk servicetradition.

För 40 år sedan flyttade vi från Helsingfors till Sibbo för att kunna leva på svenska. Länge fungerade det, men nu blir allt sämre, jag är rädd att min ålderdom blir svår då min finska först glöms bort.

Sämrre

I och med sammanslagningen minskar de svenskspråkiga procentuellt sett.

En trend som pågått en längre tid.

Finns inte personal som kan svenska, inte ens tillräckligt med personal över huvud taget.

Känns som ingen bryr sig om tvåspråkighet mera.

Mellersta Nyland och Vanda-Kervo välfärdsområden

Till Mellersta Nylands välfärdsområde hör de enspråkigt finska kommunerna Borgnäs (Pornainen), Hyvinge, Mäntsälä, Nurmijärvi, Träskända och Tusby. Tvåspråkiga Vanda bildar med finska Kervo (Kerava) ett eget välfärdsområde, där ett fåtal svenskspråkiga i Kervo hoppas få bättre svensk service, medan Vandasvenskarna inte vågar hoppas på förbättringar.

Bättre

Kervo är finskspråkigt och välfärdsområdet tvåspråkigt!

Oförändrat

I Vanda är möjligheten att få service på svenska redan nu försvinnande liten.

Sämrre

De svenskspråkiga i välfärdsområdet blir färre än de är i dag.

Oroar mig för närservicen på svenska, då Kervo är finskt. Redan nu svårt att få hälsovård och tandläkarvård på svenska. Jag är rätt pessimistisk.

Västra Nylands välfärdsområde

Tvåspråkiga Esbo bildar tillsammans med likaså tvåspråkiga Grankulla, Hangö, Ingå, Kyrklätt, Lojo, Raseborg och Sjundeå samt enspråkigt finska Vichtis Västra Nylands välfärdsområde, där Esbosvenskarna förväntar sig ett starkare svenskt inslag, medan svenskarna i väster befarar att Esbos starka finska dominans försämrar möjligheterna att få svensk service.

Bättre

I Nyland hoppas jag att svenskspråkiga i Esbo vinner på att få vara med i västra Nyland.

Esbo förs ihop med svenskspråkiga kommuner.

Oförändrat

Har svårt att tro att det blir bättre.

Jag tror inte det kommer svenskunnig personal till vår hälsostation, utan den stannar nog i de svenskspråkiga kommunerna.

Västnyland har från tidigare ganska bra svensk och tvåspråkig service.

Sämlre

Ju större enheter desto sämlre svensk service.

Finnar fattar beslut.

Speciellt orolig är jag över vården och äldreomsorgen.

I all tysthet försämlras kravet på svenska, det sker obemärkt om inte saken hålls på agendan.

Personalen inom hälsovården i Kyrkslätt kommer att gå ihop med Esboviken. Vi kommer att uppleva en katastrof inom vården.

Egentliga Finlands välfärdsområde

Välfärdsområdet består av 27 kommuner, varav Pargas, Kimitoön och Åbo är tvåspråkiga och har totalt sett en icke obetydlig svensk befolkning. Svenskspråkiga bor också i Åbo stads finskspråkiga kranskommuner, såsom S:t Karins och Reso.

Bättre

Det har ju lovats och står skrivet i lagen, men det beror mycket på de finskspråkigas attityd och inställning till svenskan för att det skall lyckas.

Språklagstiftningen för välfärdsområdena är något tydligare och klarare än tidigare språklagstiftning.

Oförändrat

Ingen bryr sig. Så knappast blir det bättre.

Mycket säkert, förändras knappast på kort tid, sen har vi lokal hälsovård om fem år?

Hoppas det blir bättre, men illa rädd att det blir sämlre, brist på vårdare och pengar gör det svårt.

Sämlre

Eftersom svenskan kommer att få en "prisläpp" är det klart att svenskan blir föremål för inbesparingar.

Lovas guld och gröna skogar, men när det kommer till kritan tror jag tyvärr att svenskan körs över.

Svensk service fungerar lokalt, men sämlre på universitetssjukhuset.

Större organisation = mindre procentuell andel svenskspråkiga.

Åbolands sjukhus införlivades med ÅUCS så svenskan slopades på en gång.

Kan inte bli sämlre.

Kommer att bli svårt, beror på var du bor.

Sannolikheten att svenska glöms bort i den totala villervallan är uppenbar för alla!

Österbottens välfärdsområde

En finsk kommun, Laihela, bildar tillsammans med två städer med finsk majoritet, Vasa och Kaskö, samt 11 tvåspråkiga kommuner med svensk majoritet, Kristinestad, Närpes, Korsnäs, Malax, Korsholm, Vörå, Nykarleby, Pedersöre, Jakobstad, Larsmo och Kronoby Österbottens välfärdsområde, som i form av en samkommun inledde samarbetet redan den 1 januari 2022.

Kronoby har lämnat samarbetet med tvåspråkiga Karleby, varvid ansvaret för social- och hälsovårdstjänsterna överfördes till Österbottens välfärdsområde.

Bättre

Jag bor i Kronoby och i Karleby (som hört till Soite) har det varit problem med svensk service, men inom Österbottens välfärdsområde är svenskan starkare.

Min kommun överförs från ett finskt område till ett svenskt.

Oförändrat

Jobbar själv inom välfärdsområdet. Standarden på svensk service ibland bedräglig.

Dylika reformer har aldrig stärkt det svenska hittills, här fortsätter det som förut då vårt distrikt är så pass svenskspråkigt.

Personalen densamma.

Här allt bra, men jag skall flytta till Helsingfors, där svenskan är mer och mer obefintlig.

Här är det snarare så att finskspråkiga inte kan få vård på modersmålet.

Sämlre

Allt går åt sämlre hållet.

Redan i växeln verkar det ibland vara svårt att förstå svenska.

Tvåspråkig personal tenderar att minska generellt.

Serviceu försvagas överlag, inte bara för svenskspråkiga.

Så länge svenskspråkig personal saknas händer ingenting, ordentliga språktillägg borde ges för alla viktiga språk!

Södra och Mellersta Österbottens välfärdsområden

Till Södra Österbottens välfärdsområde hör 18 enspråkigt finska kommuner med Seinäjoki som motor. Beredskapen att ta emot svenska patienter i Seinäjoki ökade då Seinäjoki kunde ha fått en annan roll om Vasa centralsjukhus hade förlorat alljouren. Kurser i svenska har anordnats och svenskspråkig skyltning infördes. Antalet svenskspråkiga i välfärdsområdet rör sig om ett hundratal.

I Mellersta Österbotten är tvåspråkiga Karleby motor, men då Kronoby orienterade sig söderut försvagades klientunderlaget. De övriga sju kommunerna är enspråkiga.

Bättre

Kurser erbjuds inom välfärdsområdet åt alla som vill ha det. Vi satsar på att anställa personer som kan svenska, mera eller mindre!

Oförändrat

Tror inte att det ändrar mycket här.

Sämlre

Svenskspråkiga är en mycket liten minoritet i välfärdsområdet och det kommer att märkas vid inbesparingar.

Eftersom personalen till stor del är densamma som inom kommunernas hälso- och sjukvård tror man inte i allmänhet på stora omedelbara förändringar i den svenskspråkiga servicen. Men på sikt finns en inneboende rädsla för att stora enheter marginaliserar eller minskar det svenska inflytandet och det svenska utbudet. De som nu bor i finskdominerade miljöer ser ändå hoppfullt på att storskaligheten skall medföra bättre resurser även på det språkliga planet.

”På älskat modersmål”

– påhopp och diskriminering men också lycka och stolthet

I detta avsnitt lyfter vi fram olika upplevelser och erfarenheter av att tala svenska i Finland. Frågeställningarna är olika till sin natur. Och de visar hur frustrerande det kan vara att tala svenska i det offentliga rummet, men också hur lustfyllt och positivt man upplever sitt modersmål.

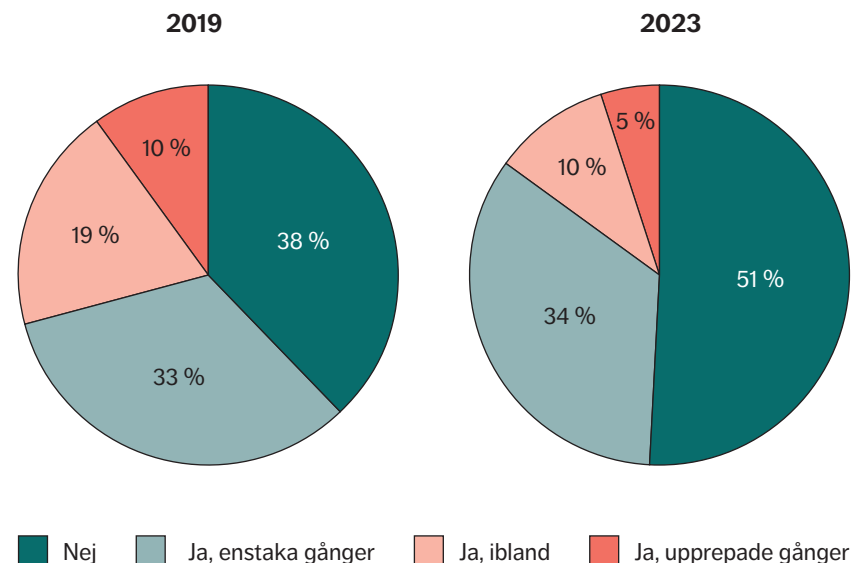
Först lyfter vi fram de negativa erfarenheterna, för att sedan se på de positiva dimensionerna.

Utgående från svaren på frågan om man blivit utsatt för diskriminering eller påhopp i arbetslivet eller på fritiden på grund av modersmålet i mätningen 2019 och 2023 kan vi utläsa en positiv utveckling. Då 62 procent 2019 uppgav att de upplevt tråkigheter på grund av sitt språk hade andelen sjunkit till 49 procent fyra år senare. De som 2019 sade sig ha upplevt diskriminering eller påhopp upprepade gånger uppgick till 10 procent, men endast 3 procent 2023. Det är svårt att förklara denna nedgång. Vi kan bara konstatera att siffrorna nu är mera positiva, eller egentligen mindre negativa, trots att erfarenheterna ju kan gå långt tillbaka i tiden.

Samtidigt bör nog noteras att siffrorna ingalunda kan ses som tillfredsställande. Att hälften av finlandssvenskarna har upplevt att de diskriminerats eller fått utstå påhopp i arbetsliv eller på fritiden är direkt oroväckande, även om man naturligtvis kan förklara många incidenter med att det handlar om fyllesnack och tonåringars provokationer, men det finns också betydligt mera allvarliga långvariga och systematiska mobbningstendenser på arbetsplatser.

FIGUR 12.

Har du blivit utsatt för diskriminering/påhopp i arbetslivet eller på fritiden på grund av ditt modersmål? 2019 och 2023

Syftet med en uppföljande fråga (figur 13) var att ta reda på om diskriminering eller påhopp har ökat eller minskat under de senaste fem åren jämfört med tidigare. Knappt hälften av svararna har inte noterat några trender, medan något fler (32 procent) upplevt mindre diskriminering, medan något färre (21 procent) upplevt detta mindre frekvent.

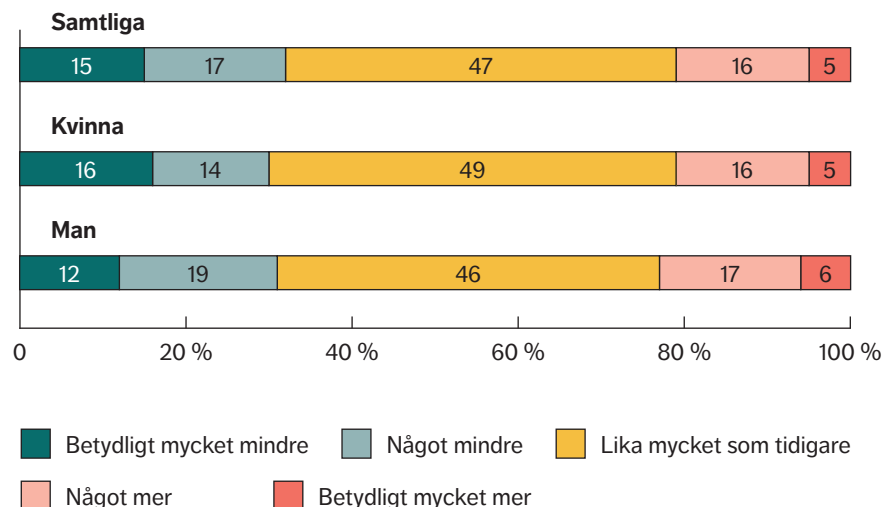
En mindre skillnad finns mellan könen, då fler kvinnor har något färre negativa erfarenheter än männen, men skillnaderna är inte stora.

I senaste rapport återgavs många exempel på påhopp och diskriminering. Erfarenheterna nu är ofta identiska till sin natur, varför här inte återges så många dylika negativa erfarenheter.

I stället fokuserar vi på en av följdfrågorna i formuläret. Det frågades om det finns situationer när man undviker att tala svenska. Här några talande och dessvärre representativa erfarenheter.

FIGUR 13.

Upplever du att diskriminering/påhopp i arbetslivet eller på fritiden på grund av ditt modersmål hänt mer eller mindre under de senaste 5 åren jämfört med tidigare?
Samtliga samt enligt kön.

Jag försöker att inte hamna i situationer då jag talar i telefon på offentliga platser. (Kvinna, Birkaland)

På bussen eller tåget har folk börjat tala illa om mig efter att de hört mig tala svenska. (Kvinna, Birkaland)

Undviker att tala svenska högt om jag rör mig sent ute på kvällarna i Åbo. (Kvinna, Åboland)

I grillkön mitt i natten i centrala Åbo. (Kvinna, Åboland)

Jag undviker svenska när jag åker buss, dock inte del lokala bussarna. (Kvinna, Åboland)

Om du är ute sent, exempelvis på krog, då använder man ogärna svenska. (Kvinna, Åboland)

Överallt skall man undvika att tala svenska! (Kvinna, Åboland)

Man undviker på restauranger och ute på stan kvällstid. (Man, Åboland)

Undviker att tala svenska i helfinsk miljö. (Man, Åboland)

Då man besöker finskspråkiga kommuner. (Kvinna, Österbotten)

Allmänna utrymmen, bland berusade (som provoceras) eller i finskspråkiga områden. (Kvinna, Nyland)

Buss och tåg efter kl. 19. (Kvinna, Nyland)

Har rätt mitt barn att inte tala svenska så högt. (Kvinna, Nyland)

I huvudstadsregionen skulle jag undvika att tala svenska om jag inte är i ett tryggt sammanhang. (Kvinna, Nyland)

Jag pratar finska för att undvika sådana situationer. (Kvinna, Nyland)

Mitt förnamn är omöjligt för finskspråkiga att förstå, så jag brukar använda mitt mellannamn. (Kvinna, Nyland)

Om jag är i en butik utanför min hemort. (Kvinna, Nyland)

I dagens läge undviker jag att tala svenska i telefonen om jag åker ensam i kollektivtrafiken. (Kvinna, Nyland)

Undviker att tala svenska i Kymmenedalen. (Kvinna, Nyland)

Vågar inte mer ringa min mamma om jag sitter på ett tåg. (Kvinna, Nyland)

Med polisen och med försvaret. (Man, Nyland)

På fritiden i obekant sällskap. (Man, Nyland)

S-markets betalautomater är väldigt högljudda.
Jag har börjat använda engelska. (Man, Nyland)

På anstalter. (Man, Nyland)

I andra kommuner än Närpes. (Kvinna, Österbotten)

På hotellen året runt! (Kvinna, Österbotten)

Skrämmande att vara på främmande ställen och tala svenska ensam i telefon. (Kvinna, Österbotten)

Finskspråkiga ungdomsgrupper måste man avvakta ibland.
(Man, Österbotten)

Jag undviker att tala svenska i närheten av grupper som inte gör det, vilket är ganska ofta, tyvärr. (Man, Österbotten)

Ofta handlar det om situationer i det offentliga rummet när omgivningen inte upplevs som trygg. Att det inte bara handlar om berusade personer, utan även om resor i allmänna kommunikationsmedel och på arbetsplatser är givetvis bekymmersamt.

Men det finns också motreaktioner, många som inte är rädda för att andra låter sig provoceras.

Jag väljer medvetet att tala svenska i vissa situationer då jag vet att jag inte kan få service på svenska. (Man, Åboland)

Nej, jag är en stolt finlandssvensk som pratar, och kommer att prata svenska i den tvåspråkiga stad jag bor i. (Man, Åboland)

Börjar på de flesta ställena alltid först och vänligt på svenska och är inte blyg men att också säga vidare i hierarkin att ”vi behöver mera svenskspråkig personal”. (Kvinna, Nyland)

Jag undviker aldrig att tala mitt modersmål i mitt födelseland. Men vissa finlandssvenskar kommer med spydiga kommentarer! (Kvinna, Nyland)

Finns inga situationer då jag skulle gömma mitt modersmål.
(Kvinna, Nyland)

Jag hör till dem som alltid inleder ett samtal på svenska.
(Kvinna, Nyland)

Jag undviker aldrig att börja på svenska. (Kvinna, Nyland)

Man har skrikit åt mig i bussar, då jag talat svenska, men undviker ändå inte att tala svenska utanför hemmet. (Kvinna, Nyland)

I offentligheten talar jag svenska utan att ens tänka på negativa konsekvenser. Om någon har några invändningar, har jag inga problem med att sätta människor på plats. (Man, Nyland)

Jag är stolt över det lokala nationalspråket och trött på diskrimineringen, och använder det därför mest hela tiden. (Man, Nyland)

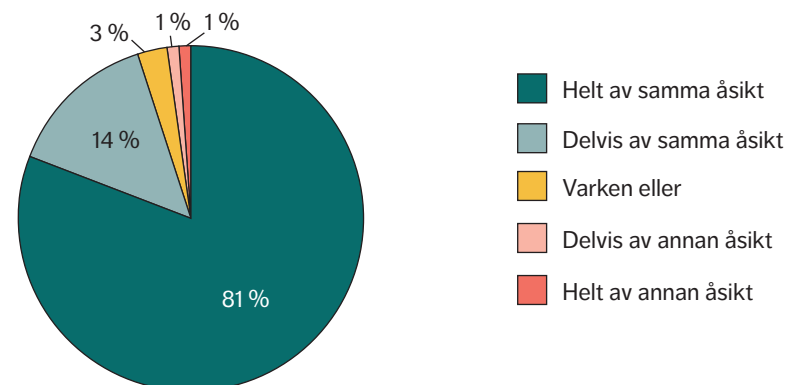
Eftersom vårt svenska språk är en laglig rättighet har jag inga problem med att börja på svenska. (Man, Österbotten)

Nu vänder vi på steken och ser hur och på vilket sätt våra svarare upplever det positiva i att tala svenska eller vara finlandssvensk.

Nästan alla svarare, eller 95 procent håller helt eller delvis med i påståendet att ”jag är stolt över min finlandssvenska identitet”. Bara två procent kan inte hålla med om påståendet.

FIGUR 14.

Jag är stolt över min finlandssvenska identitet.

Trots olika slag av trakasserier och ibland svårigheter att manövrera rätt i ett samhälle som inte uppfyller de skyldigheter språklagen och behoven påkallar leder det dock inte till att man skulle se sitt eget språk som en belastning eller en börda, ett språk som man ibland undviker att använda, utan tvärtom associeras språket med i huvudsak positiva känslor.

Frågan löd: *Vilka av följande känslor väcker det för dig att tala svenska?* De olika känslor som, tämligen osystematiskt, nämndes var tacksamhet, ångest, nöje, irritation, hopp, sorg, hopplöshet, otrygghet, glädje, inspiration, utmattning, kärlek, lugn, stress, stolthet och skam.

Av dessa sexton känslor var alltså åtta positiva och åtta negativa, varav de flesta också hade en negativ eller positiv motpol, varför alternativen ibland utelöst varandra. Antal svarsalternativ begränsades till fem.

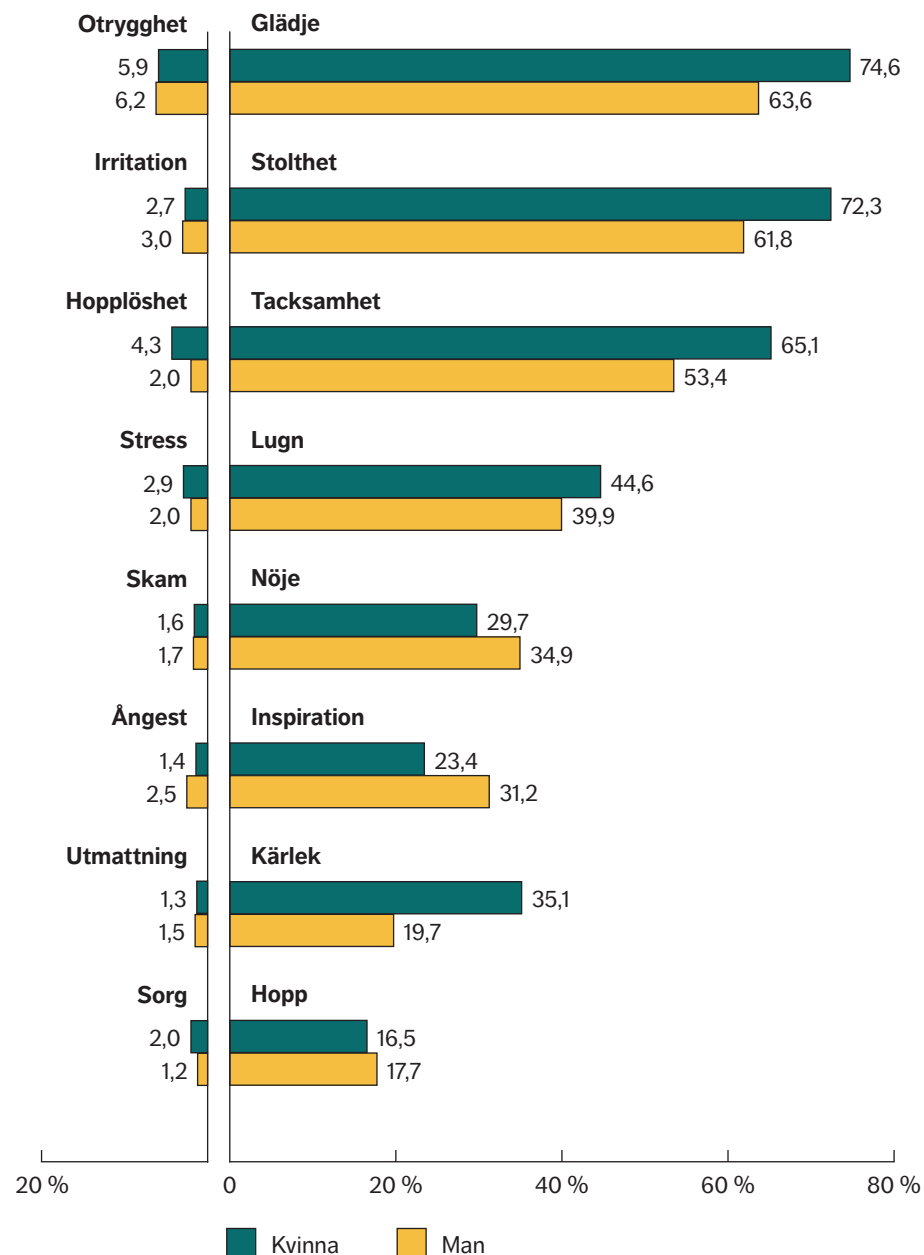
Avsikten var att se om man, speciellt i ett språkklimat som ibland upplevs besvärande och frustrerande, även upplever att det egna språket är en belastning eller en börda. Men så är tydligen icke fallet. Att tala sitt eget svenska språk är för de flesta kopplat till nästan enbart positiva känslor (figur 15).

Glädje, stolthet och tacksamhet får flest markeringar bland både kvinnor och män. Kvinnor har en benägenhet att dels välja fler svarsalternativ och lyfter ofta fram även *kärlek* som en känsla man kopplar till det egna språket. Män lyfter fram *nöje, inspiration* och *hopp* något mera frekvent än kvinnor. Påfallande många såväl kvinnor som män känner också *lugn* inför sin språkanvändning, trots alltså att många upplevt trakasserier på grund av språket.

FIGUR 15.

Vilka av följande känslor väcker det för dig att tala svenska. Högst fem alternativ. Enligt kön.

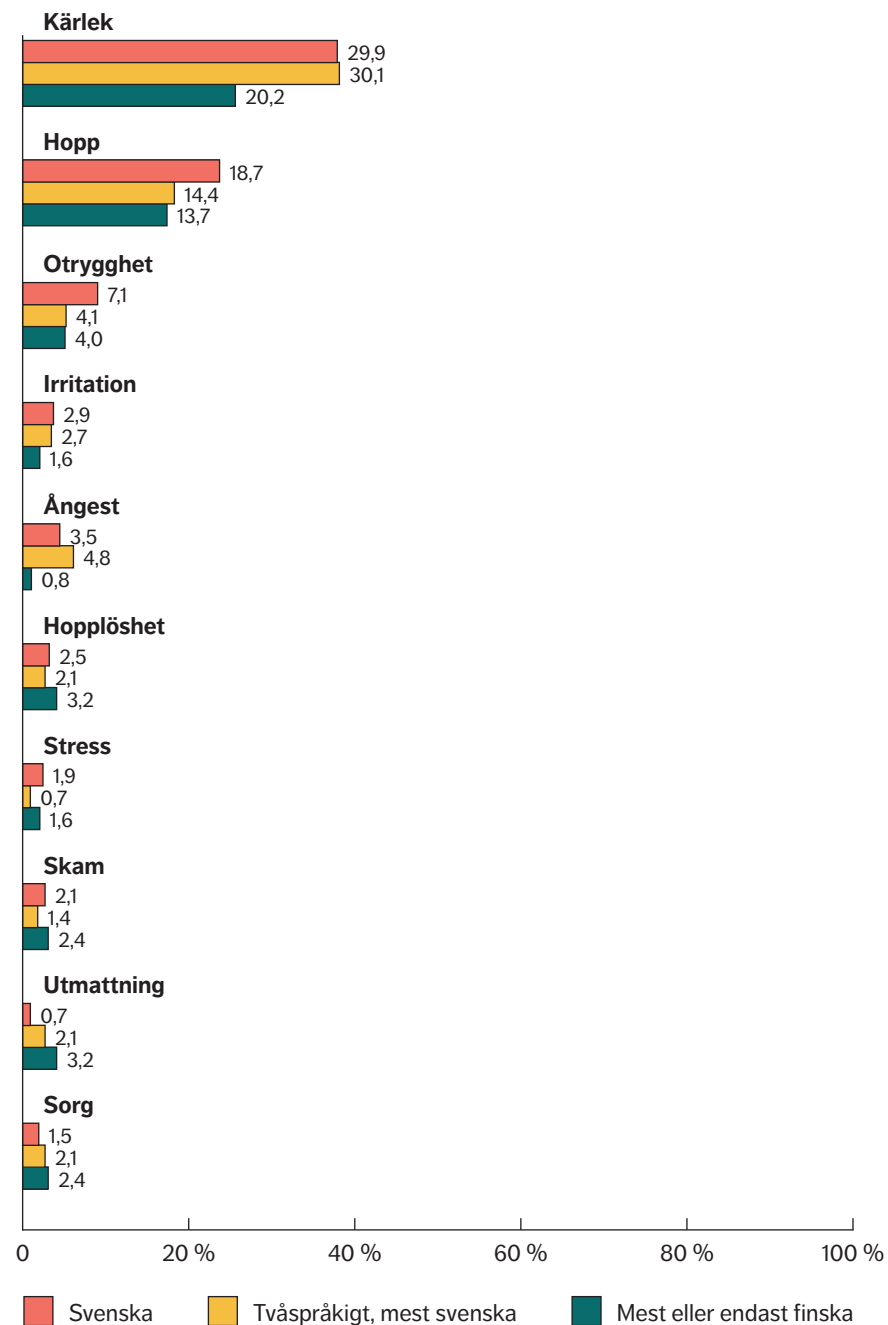
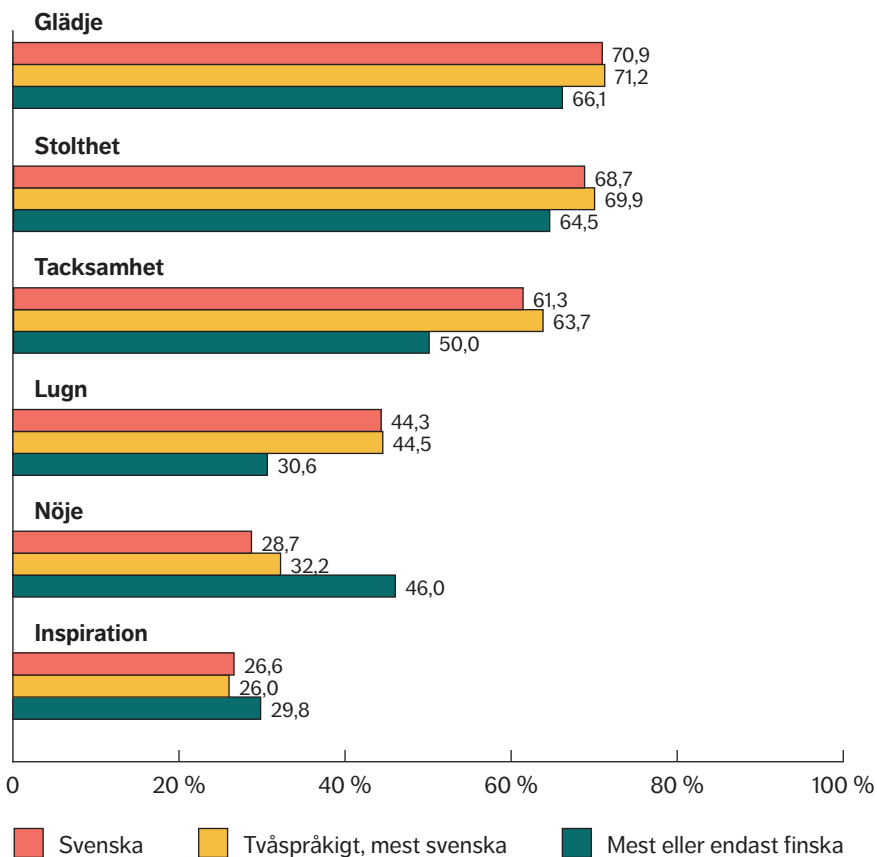

Svarskonstellationerna är ofta de samma om man jämför svarsmönstret enligt hushållets språk. I enspråkigt svenska hushåll och i tvåspråkiga hushåll med svensk dominans är uppfattningarna tämligen likartade. I hushåll med finska som dominerande eller enda språk är *tacksamhet* mindre frekvent, medan däremot *nöje* och *inspiration* är mera frekvent än i de svenska eller svensksdominerade hushållen.

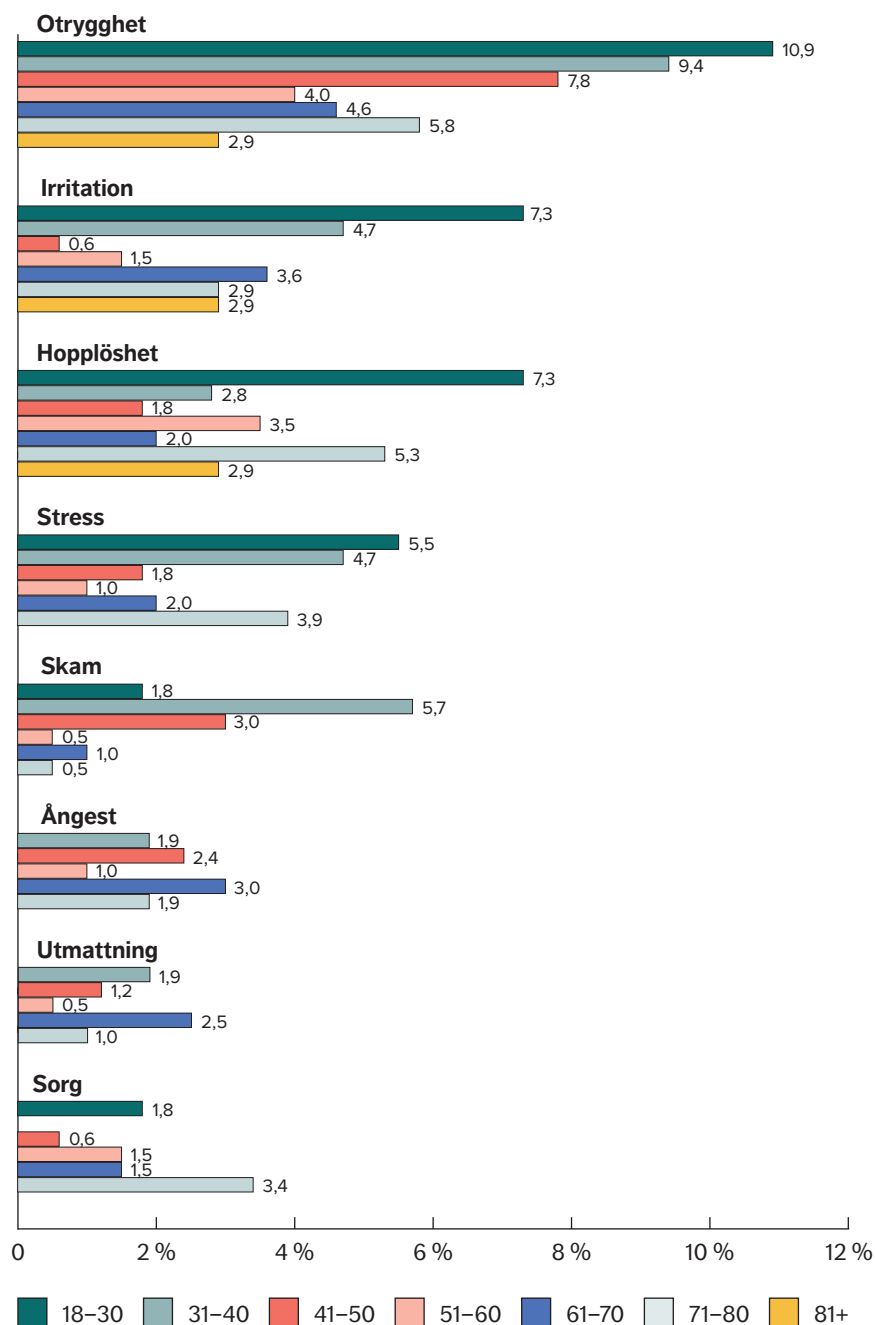
Att närmare tolka uppfattningarna skulle kräva mer lingvistisk och psykologisk analys. Här kan vi bara konstatera att känslan för det egna språket är kopplad till positiva känslor. Men det finns även en hel del negativa yttringar (figur 17).

FIGUR 16.

**Vilka av följande känslor väcker det för dig att tala svenska.
Enligt hushållets språk.**

FIGUR 17.
Negativa känslor för språket. Enligt ålder.

De negativa känslor som är kopplade till språket är dock ganska få. Men det kan ändå vara intressant att granska dem närmare. Det är främst *otrygghet*, *irritation*, *hopplöshet* och i mindre utsträckning *stress* och *skam* en del upplever. Däremot är det fösvinnande få som har *ångest*, är *utmattade* eller känner *sorg* när de talar svenska.

Det empiriska materialet är för begränsat för att tillåta en närmare analys, men en omständighet man ändå vågar lyfta fram, när man ser på svaren i olika åldersklasser, är att yngre svarare tenderar att ha något fler negativa känslor än äldre. Otrygghet, irritation, stress och skam är framför allt mera frekvent hos yngre än hos äldre svarare. Huruvida dessa upplevda känslor skall förklaras av var i livscykeln man befinner sig eller om det handlar om en trend som är kopplad till generationstillhörighet må här förbli öppet. Men det kan vara skäl att i fortsatta opinionsmätningar även ta med känslan för det egna språket i dylika analyser, då denna är så starkt kopplad till den språkliga identiteten.

Slutligen ännu några frågor som ställdes i båda enkäterna och som handlar om att möta de språkliga utmaningarna.

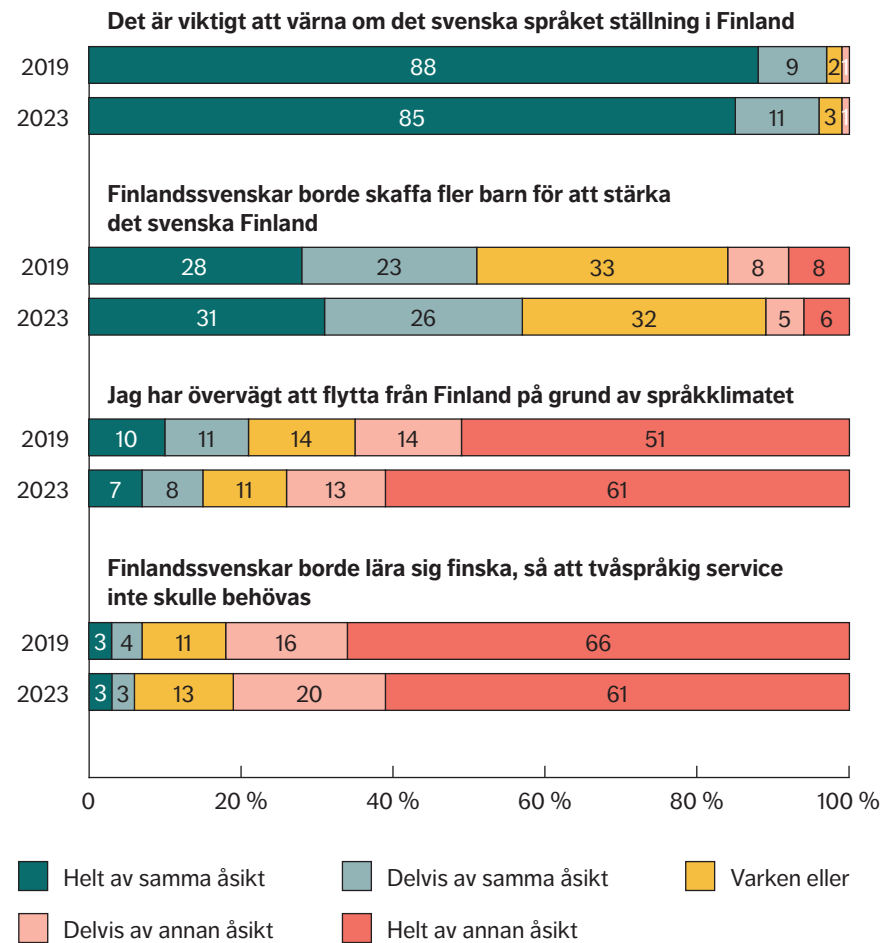
Finlandssvenskarna är övertygade om att det är viktigt att värna det svenska språket i Finland. Svarsmönstret har inte förändrats. Man har, som vi skall se, dessutom en beredskap att aktivt ta del i samhällsdebatten om svenskan och att välja politiker som arbetar för svenskan.

En hög finlandssvensk nativitet, som stärker det svenska Finland välkomnas av en majoritet, en av tre tar inte ställning, medan drygt 10 procent inte tilltalas av tanken. Endast små förskjutningar har skett mellan mätningarna, men det är något fler som tilltalas av tanken nu än 2019.

Emigrationen, i synnerhet till Sverige, har tidvis varit omfattande från Svenskfinland. Och även under senare år har många unga, inte bara från Österbotten, valt att flytta utomlands. Språket har sällan utgjort en *avgörande* faktor bakom flyttningsbesluten, men ofta en *bidragande* faktor. Intressant är att det är betydligt färre nu än 2019 som säger sig ha övervägt att flytta från Finland på grund av språkklimatet. Att enbart tolka detta som att bevis på att språkklimatet blivit bättre kan dock vara förhastat. Det kan likaväl handla om att flyttningsbenägenheten inte överlag är lika stor nu. Men helt uttraderad är den inte, då ändå hela 15 procent säger sig ha övervägt flyttning av språkliga skäl.

FIGUR 18.
Hur förhåller du dig till följande påståenden?
2019 och 2023

Att finlandssvenskar borde lära sig finska torde de flesta vara övertygade om, eftersom ju de flesta också anser att finskspråkiga borde lära sig svenska. Men att man skulle lära sig finska för att eliminera behovet av tvåspråkig, läs svensk-språkig, service håller de allra flesta inte med om. Man vill leva ett fullvärdigt liv även på svenska, fastän man är tvåspråkig.

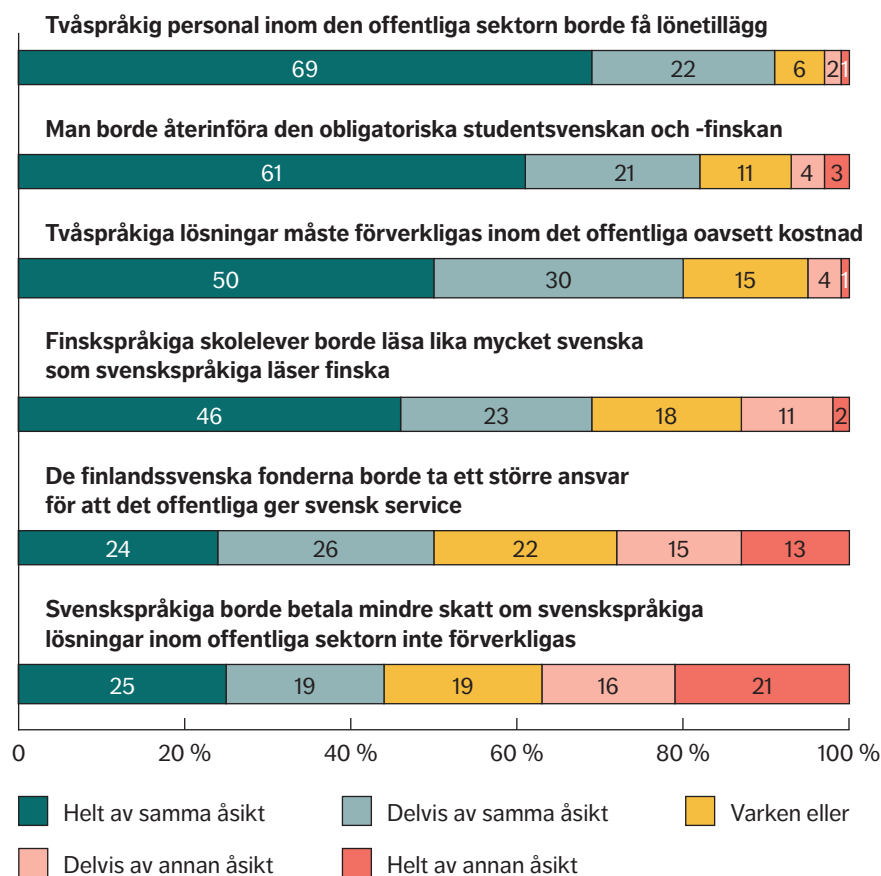
Språkplanering på sikt – hur få igång rulltrappan?

Finlandssvenskarna har ganska klara uppfattningar om hur man kunde vända den negativa trenden visavi tillgången på svensk service. I enkäten fanns ett antal ganska lösryckta och disparata förslag på olika åtgärder. En del förslag kan uppfattas som rena utopier eller som politiskt orealistiska, men det kan i alla fall vara intressant att närmare se på vilka åtgärder som tilltalar finlandssvenskarna.

1. Att tvåspråkig personal inom den offentliga sektorn borde få **lönetillägg** är man ense om. Hur mycket och vad det skulle innebära i praktiken är inte närmare definierat i frågan, men en sak är klar, drygt 90 procent av svararna stöder tanken. Att tvåspråkiga finlandssvenskar skulle gynnas av en sådan lösning, och att man här även talar i egen sak bör förstås beaktas, men primärt backar man förmodligen upp en sådan åtgärd ur ett klient- och kundperspektiv.
2. Att **studentsvenskan** och **studentfinskan** borde återinföras som ett obligatorium är man också tämligen enig om. Över 80 procent anser att ett återinförande är önskvärt, 11 procent tvekar, medan endast 5 procent är mot förslaget. Något färre, men ändå en klar majoritet anser att finskspråkiga skolelever borde läsa **lika mycket svenska** som svenskspråkiga läser finska. 18 procent tvekar, medan 13 procent ser det som mer eller mindre orimligt. Det är anmärkningsvärt att en majoritet av finlandssvenskarna i denna enkät inte anser att majoritets- eller minoritetstillhörighet skall avgöra i vilken omfattning man lär sig det andra språket, utan snarare som ett jämlikt tvåspråkighetsperspektiv, där även språkundervisningen skall ges enligt språklagens "enahanda grunder".
3. Att tvåspråkiga lösningar måste förverkligas inom det offentliga anser liksom en majoritet. Det intressanta är att man anser detta även med tillägget "oavsett kostnad". Att nästan 80 procent backar upp tanken trots kostnaderna handlar också om att man anser att principen om samhällservicens tvåspråkighet enligt enahanda grunder är viktig och måste få kosta.

4. Betydligt mera restriktivt ser man på de finlandssvenska **fondernas ansvar** för att ta ett större ansvar för att det offentliga ger svensk service. Även om det offentliga i princip skall vara skattefinansierat anser ändå nästan hälften att fonderna här borde ta ett ansvar. Å andra sidan anser 28 procent att detta inte är fondernas uppdrag och 22 procent tar inte direkt ställning.
5. Att svenskspråkiga borde betala **mindre skatt** om svenskspråkiga lösningar inom den offentliga sektorn inte förverkligas, delar också finlandssvenskarna. Förslaget är naturligtvis politiskt orealistiskt och skulle vara så gott som omöjligt att tillämpa i praktiken. Men som princip, om tvåspråkigheten inte förverkligas, backas tanken upp av 44 procent, medan 37 procent inte anser det önskvärt, eller realistiskt. Totalt 19 procent velar mellan alternativen.

FIGUR 19.
Hur förhåller du dig till följande påståenden?

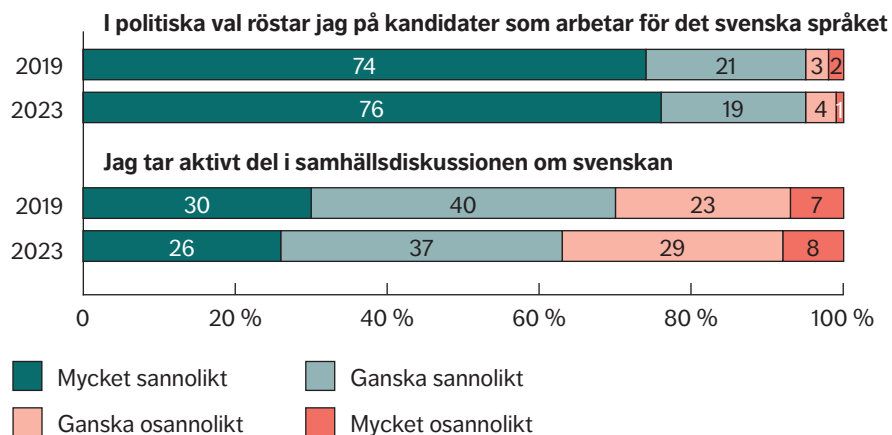
De politiska partierna och svenskan

Finlandssvenskarnas politiska preferenser och politiska aktivitet uppvisar en stor stabilitet enligt denna enkät. Liksom i motsvarande enkät för fyra år sedan är språket en viktig faktor i valbåset. Över 90 procent säger sig rösta på kandidater som arbetar för det svenska språket. Omkring 20 procent anser detta är ganska sannolikt, medan hela 70 procent att det är mycket sannolikt. Mönstret är så gott som identiskt i båda mätningarna (figur 20).

För kvinnor är sannolikheten att rösta på en svensk kandidat något större, liksom läget är i mera svenskspråkiga miljöer, där ju även utbudet av svenskspråkiga kandidater är större.

Utöver det politiska valet anser sig finlandssvenskarna vara tämligen aktiva i samhällsdebatten då språkfrågor är aktuella. En liten nedgång i den självuppskattade aktiviteten kan skönjas mellan mätningarna, men i båda mätningarna uppger en klar majoritet att de sannolikt tar del av samhällsdiskussionen om svenskan. Man kan kanske tycka att svararna här överskattar sin aktivitet, eftersom den kanske inte är så synlig. Men vi måste komma ihåg att samhällsdebatten i dag inte bara avspeglar sig i tidningarnas insändarspalter, utan främst i olika sociala medier och även muntligen i olika sociala sammanhang. Finlandssvenskarna uppfattar i alla fall att de vid behov gärna deltar i det offentliga samtalet inte minst när språkfrågan är på agendan.

FIGUR 20.
Språkpolitisk aktivitet.

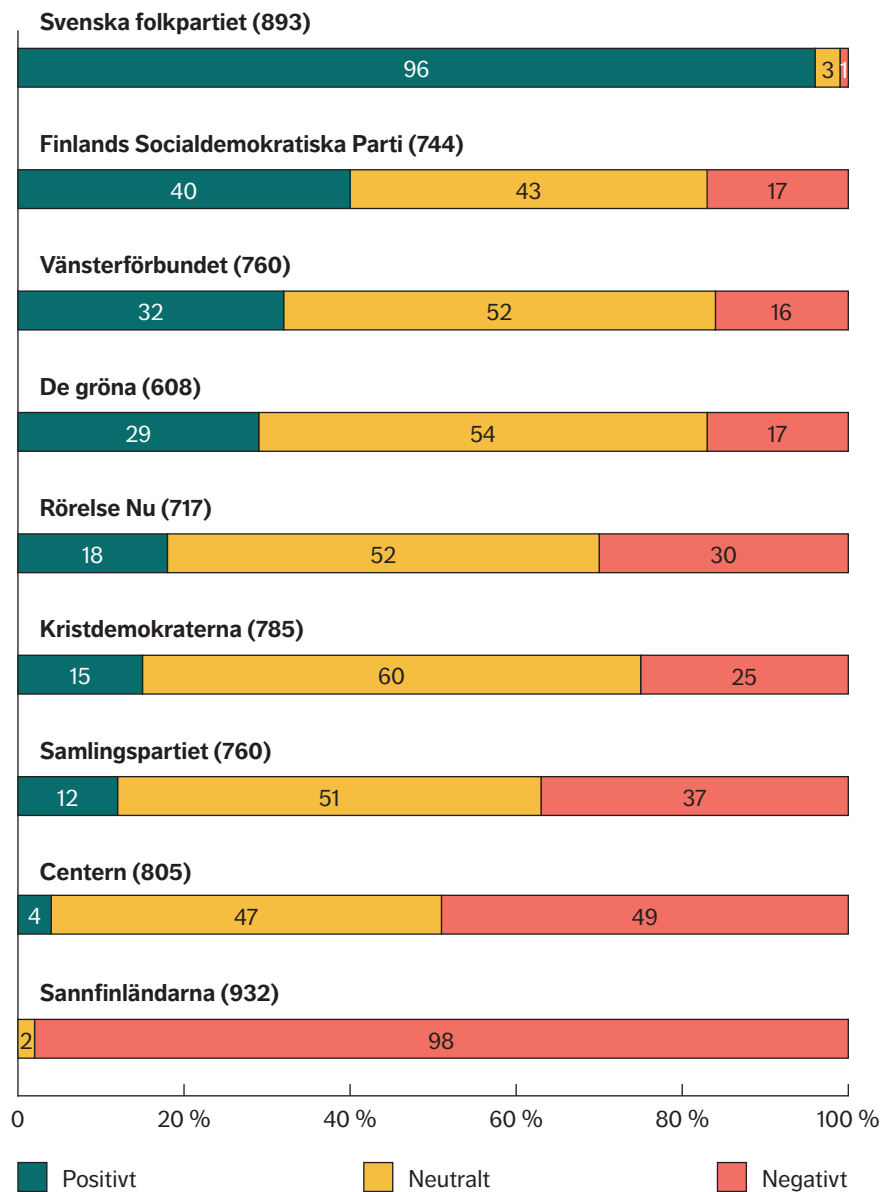

De politiska partierna har olika profiler i förhållande till svenska språket och till landets tvåspråkighet. Partiprogrammen behöver inte alltid överensstämma med den image man har i språkfrågor. Respondenterna ombads att uppge hur de uppfattar varje politiskt parti i rollen som bevarare av svenska språkets ställning i Finland. Alternativen var positivt, neutralt eller negativt. Alternativet Kan inte säga fanns också med, men i figuren finns inte dessa svar med, för att möjliggöra en jämförelse. Inom parentes är antalet svarare för varje parti angivet, vilket ger en viss indikation för var osäkerheten om profilen är störst.

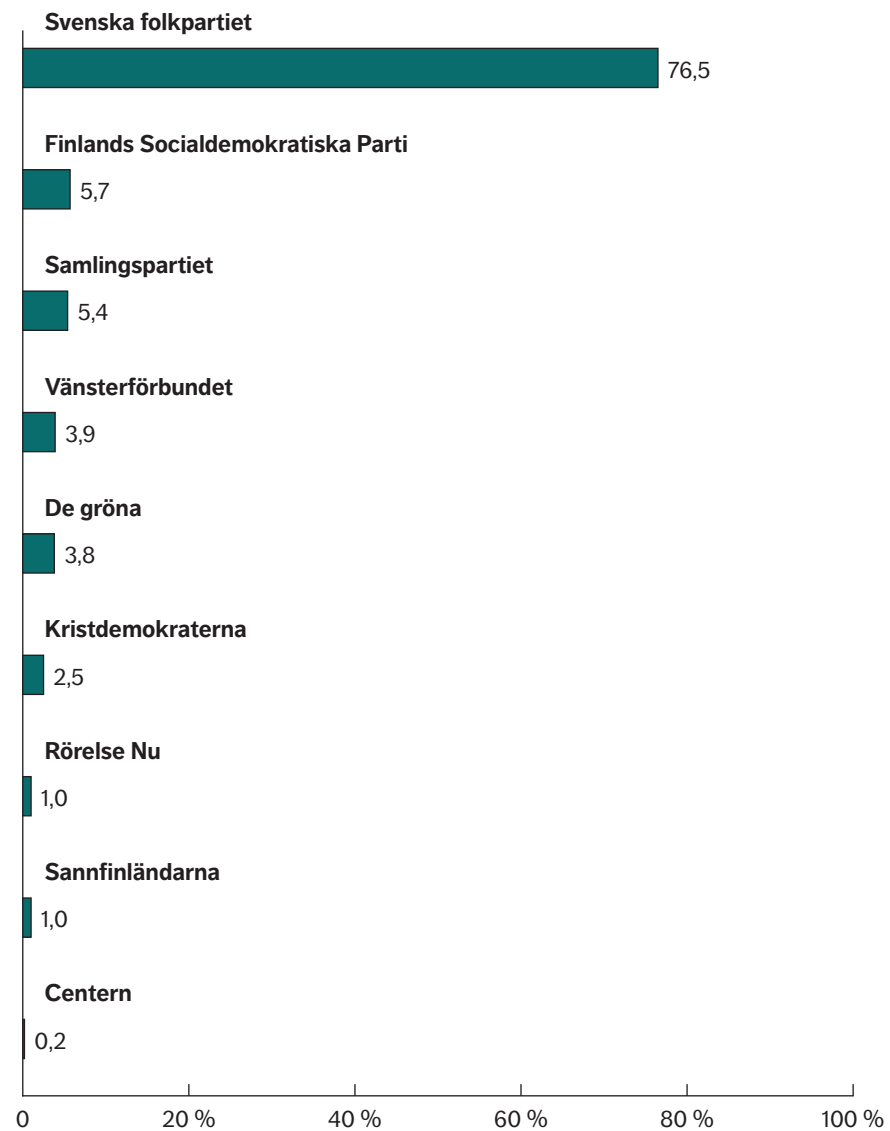
Färgskalan från grönt till rött (figur 21) uppvisar tydligt två poler. Nästan alla anser att Svenska folkpartiet förhåller sig positivt till svenska språkets ställning i Finland, medan lika många upplever att Sannfinländarna är negativa till svenskans ställning. Mellan dessa två poler ligger de övriga partierna. 40 procent anser att det socialdemokratiska partiet är positivt till svenskan, medan 17 procent anser att partiet är negativt. Liknande fördelning uppvisar Vänsterförbundet, med något färre som upplever partiet positivt gentemot svenskan. Sedan följer De gröna, med ungefär samma siffror.

Rörelse Nu upplevs av flera som ett parti som är negativt till svenskan trots att partiledaren Hjallis Harkimo är svenskspråkig och ofta partiets enda af-fischnamn. Något förvånande är att såväl Kristdemokraterna som Samlingspartiet uppfattas som tämligen negativa eller neutrala till svenska språket, trots att båda partierna har och har haft starka svenskspråkiga företrädare även i rikspolitiken. Anmärkningsvärt är att bara fyra procent anser att Centern förhåller sig positivt till svenska språket och hälften anser att partiet är negativt till svenskan. Det är troligt att regeringen Sipiläs agerande i striden om Vasa centralsjukhus satt sina spår.

FIGUR 21.
Hur förhåller sig följande politiska partier enligt din åsikt till bevarandet av det svenska språkets ställning i Finland?

FIGUR 22.
Partival om riksdagsval hålls nu.

Centern är det parti som är minst populärt bland finlandssvenskarna ”om det var riksdagsval nu” (figur 22). Till och med Sannfinländarna har en om än liten högre markering.

Det finlandssvenska politiska landskapet är i stort sett oförändrat jämfört med tidigare val och liknande undersökningar tidigare. Svenska folkpartiet dominerar stort med ett stöd av i denna mätning 76,5 procent. Socialdemokraterna har ett relativt jämnt stöd på cirka 5 procent i alla regioner. Utmaningen för SFP och SDP är de unga väljarna, som i högre utsträckning än de äldre föredrar De gröna och Vänsterförbundet, framför allt i Helsingfors, Nyland och i Egentliga Finland. Det är främst män i alla åldrar i Helsingfors och Nyland som ser Samlingspartiet som sitt alternativ. Kristdemokraterna har ett tämligen stabilt stöd i Österbotten.

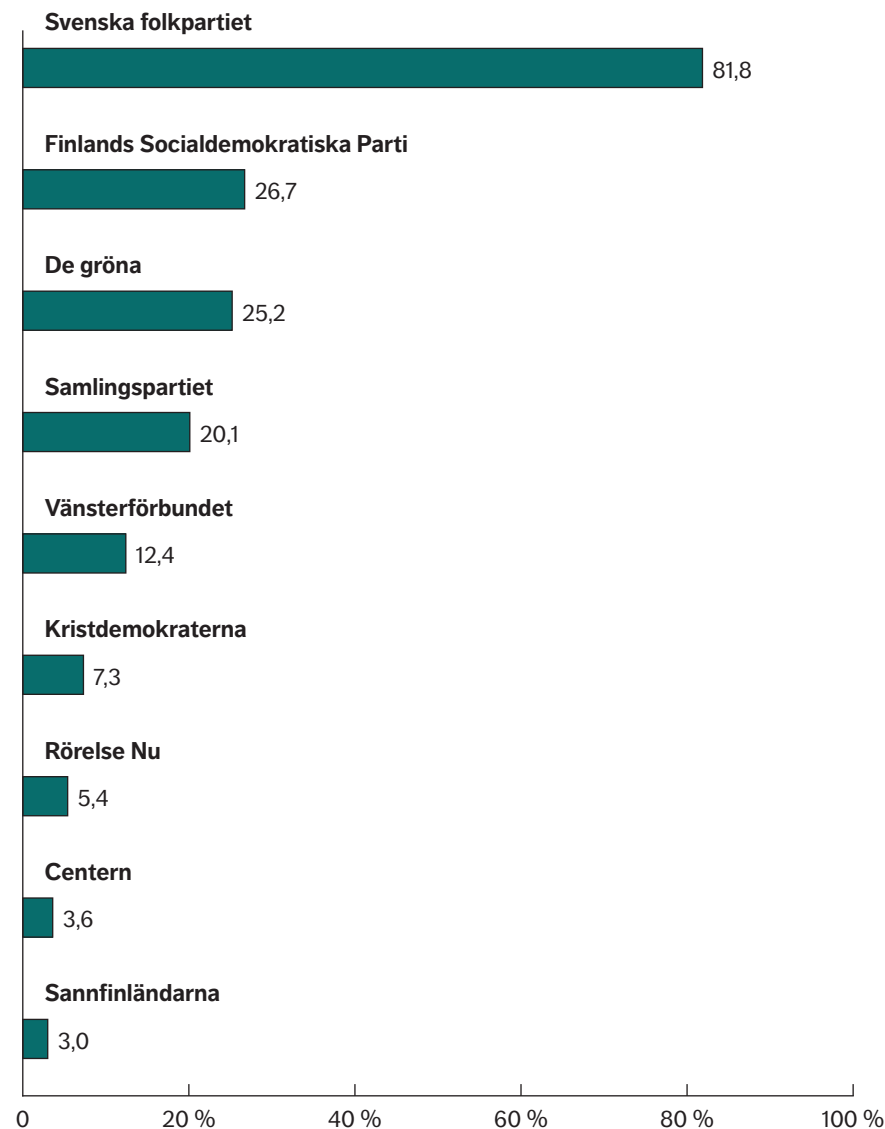
Vilka partier kan man då tänka sig att rösta på i valet? På denna fråga kunde man ange flera alternativ (figur 23). Konstellationerna är i mycket de samma som i föregående fråga, där endast ett parti kom i fråga.

Det är Socialdemokraterna och De gröna som främst skulle få finlandssvenskarnas röster om de inte gick till SFP. Men även Samlingspartiet och Vänsterförbundet utgör alternativ för en del, liksom Kristdemokraterna. Rörelse Nu, Centern och Sannfinländarna är alternativ som ytterst få ser som möjliga partier.

Ideologiskt väljer man partier som står nära varandra. Urvalet är för litet för att dra långt gående växlar men det är tydligt att samma väljare ser Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och De gröna som näraliggande alternativ, medan Samlingspartiet och Rörelse Nu utgör ett annat kluster. Till saken hör dock att många väljare ser bara ett parti som möjligt, medan de rörliga väljarna, som avgör förändringar i valresultatet, här uppgett de alternativ de ser som möjliga.

FIGUR 23.

**Vilka av följande partier kan du tänka dig att rösta på i valet?
Flera alternativ möjliga.**

Konklusion

1. Finlandssvenskarna upplever ställvis ett dåligt språkklimat, men är **inte lika uppgivna och pessimistiska** som för fyra år sedan. Situationen är ingalunda tillfredsställande, men utvecklingen har gått i rätt riktning. Diskriminering och direkta påhopp på arbetsplatserna av språkliga skäl är inte lika frekvent bland svararna nu som 2019.

Färre upplever i dag ett motstånd, utan snarare att de som borde kunna ge samhällsservice på svenska inte bryr sig. **Motstånd förefaller att ha ersatts av ökad likgiltighet och nonchalans.**

2. År 2019 fick den dåvarande regeringen Sipilä en bottennotering och sågs som en avvecklare av svenska strukturer. Det svenska inslaget i regeringen var svagt, då även SFP var i opposition. Vårdreformen och statusen för Vasa centralsjukhus blev då en stark symbolfråga. **Regeringen Marin får ett betydligt bättre vitsord för sin bevakning av svenska frågor.** En förklaring ligger i att SFP och svensk- och tvåspråkiga politiker företräder regeringen Marin, även om man önskar att statsministern själv någon gång kunde ge svenskspråkiga signaler, inte minst i nordiska kontakter.
3. Brister i svensk samhällsservice upplever man som förr, speciellt inom vården. Det är vanligt att man inte får **konsekvent betjäning på svenska i hela kommunikationskedjan**. Information om covid-vaccinationer, genomförande och uppföljning av dem är ett aktuellt exempel.
4. Inte ens då man väljer servicenumrets svenska alternativ fungerar alltid servicen på svenska. **Intyg och svar kan komma på finska trots att man valt betjäningsspråk.** Även uttryckligen **svenska webbsidor uppvisar brister.**
5. **Engelska har ofta blivit ”det första andra inhemska”.** Det är tämligen vanligt att då man talar svenska får man svar på ofta bristfällig (!) engelska. Detta gäller inte minst inom den privata sektorn.

6. De sektorer där man oftast ber om eller **väljer svensk service är inom hälsovården, med skatteförvaltningen, på banken, med Folkpensionsanstalten och även då man använder automater och självbetjäningsskassor.**
7. Man förväntar sig **små förändringar i den svenska servicenivån i de nya välfärdsområdena.** Eftersom personalen är densamma som i primärkommunerna förväntas inga eller få förändringar. Då andelen svenskspråkiga förväntas sjunka, både bland personal och klienter, antas den allmänna utvecklingen vara negativ. Däremot hoppas de som bor i kommuner som anslutits till starkare tvåspråkiga välfärdsområden, såsom i Esbo och Kronoby, få bättre svensk service. Detsamma gäller svenskspråkiga i finska kranskommuner.
8. Hur skall man då få rulltrappan igång – åt rätt håll? Finlandssvenskarna är tämligen eniga om att **studentsvenskan och -finskan borde återinföras**, svensk- och finskspråkiga skolelever borde läsa det andra språket i samma omfattning, tvåspråkig personal borde få lönetillägg och tvåspråkiga lösningar måste få kosta.
9. Att tala svenska **förknippas med glädje, stolthet, tacksamhet, lugn, nöje och kärlek.** Ytterst få upplever otrygghet, hopplöshet och irritation eller andra negativa känslor. Yngre svarare tenderar dock att ha fler negativa associationer till att tala sitt eget språk, såsom en upplevd otrygghet.
10. **Det finlandssvenska politiska landskapet är stabilt.** Svenska folkpartiet har ett stadigt stöd på drygt 75 procent och Socialdemokratiska partiet, Samlingspartiet, De gröna, Vänsterförbundet och Kristdemokraterna har även givna anhängare. Misstron mot Sannfinländarna som bevarare av det svenska språket är så gott som kompakt. SFP och SDP har en något äldre väljarkår, medan De gröna och Vänsterförbundet har en något yngre väljarkår bland finlandssvenskarna.

Kommentar

Agendas rapport om språkklimatet 2023 är ett bra komplement till de övriga utredningar som görs om hur de språkliga rättigheterna förverkligas och hur språkklimatet upplevs. Styrkan i utredningen är att den på ett mycket rättframt och tydligt sätt signalerar hur en stor del av de svenskspråkiga i Finland upplever läget.

Justitieministeriet har sedan 2004, från att den nya språk lagen trädde i kraft, förverkligat en språkbarometer vart fjärde år. Språkbarometern fungerar som underlag för regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen som ges till riksdagen vart fjärde år. I språkbarometern ställs också frågor om hur svenskspråkiga upplever språkklimatet. Om resultaten från språkbarometern 2016 konstateras följande: Svenskspråkiga upplever språkklimatet mer negativt än vad finskspråkiga gör. Detta bekräftas av flera saker: de upplever att inställningen till andra språkgrupper har blivit sämre i Finland, de upplever att förhållandet mellan svensk- och finskspråkiga i kommunen blivit sämre och nästan varannan uppger att hen har blivit trakasserad och/eller diskriminerad på grund av sitt språk¹. Som en reaktion på detta har grundlagsutskottet i sina betänkanden om regeringens berättelser om tillämpningen av språklagstiftningen

Foto: Viking Witting

¹Språkbarometern 2004–2016, en forskningsrapport; Marina Lindell; Justitieministeriets utredningar och anvisningar 52/2016

(GrUB 1/2014 och GrUB 2/2018) konstaterat att det vore bra om ledningen för regeringen lyfter upp frågan om språkklimatet och understryker vikten av tolerans mot olika språkgrupper.

Som en åtgärd för att förbättra språkklimatet förverkligade Justitieministeriet hösten 2020 kampanjen ”Oma kieli – Eget språk” med Tim Sparv, dåvarande kapten för Huuhkajat, Finlands herrlandslag i fotboll, som galjonsfigur. Kampanjen visades på Yle samt i sociala medier, fick god spridning och var som helhet lyckad. Trots att kampanjen sågs av många väckte den uppenbarligen inte starka känslor då man jämför med de starka reaktioner och många kontakter till ministeriet som en del andra kampanjer föranlett. Det lugna mottagandet av kampanjen kan ha berott på att coronan förde bort uppmärksamheten, på att Tim Sparv i allmänhet upplevs som sympatisk eller på att förhållandena mellan finsk- och svenskspråkiga i Finland sist och slutligen inte är en särskilt stor fråga för majoriteten av befolkningen.

I språkbarometern 2020 görs följande iakttagelse: Om vi nu jämför med år 2016 kan vi konstatera att språkklimatet inte har försämrats under de senaste fyra åren. Det har inte heller förbättrats men med tanke på det utmanande samhällsklimatet som finns i dag kan det ses som bra². Det kan konstateras att Justitieministeriets kampanj för ett bättre språkklimat knappast inverkade på resultatet i språkbarometern. Däremot kan man konstatera att resultatet i språkbarometern 2020 korrelerar med resultatet i Agendas utredning om det samma 2023. Analyserna i denna rapport är mycket intressanta eftersom de uttryckligen fokuserar på språkklimatet.

Den politiska ledningens inverkan på språkklimatet

I rapporten konstateras att resultatet till synes är regeringen Marin till fördel, men framför allt snarast till regeringen Sipiläs nackdel. Som orsak nämns jouren vid Vasa centralsjukhus samt tingsrättsreformen³.

Regeringen Marins regeringsprogram innehöll fler skrivningar om språkliga rättigheter än något annat regeringsprogram före det. På ministerienivå och i lagberedningen underlättar det arbetet på ett betydande sätt för främjandet av de språkliga rättigheterna. De allra flesta tjänstemännen på ministerierna

²Språkbarometern 2020, s. 24; Marina Lindell; Justitieministeriets utredningar och anvisningar 22021:3

³Denna rapport, s. 16

har en mycket hög yrkesetik och mår om grundläggande rättigheter. Men tidspressen och ärendenas komplexitet gör att man prioriterar det som står skrivet på den politiska agendan. Om det står språkliga rättigheter så är de med och de rör sig framåt. Ibland bara lite, men ändå framåt. Precis som det framförs i rapporten är det dock en annan sak om och när eventuella förbättringar syns i allmänhetens vardag.

Men den högsta politiska ledningens signaler utåt har betydelse. Det påverkar språkklimatet. Och språkklimatet påverkar hur vi från både finsk- och svenskspråkigas sida hanterar brister i hur de språkliga rättigheterna förverkligas. För det kommer att finnas brister framöver.

Svenskspråkiga tjänster

Vi vet att det finns regionala variationer i hur svenskspråkigas språkliga rättigheter förverkligas. Det är ibland också godtyckligt om service på svenska erbjuds. Som en lösning på detta nämns ofta svenskspråkiga servicestigar samt centralisering och koordinering av service på svenska. Myndigheter som har hela landet som verksamhetsområde som till exempel skatteförvaltningen och Folkpensionsanstalten har i regel fått bra betyg för hur de organiserat den svenskspråkiga servicen. Därför är det mycket oroväckande att läsa kommentarerna om att då svenskspråkiga servicestigar, servicenummer eller dylikt ordnas så fungerar de dåligt⁴. Det betyder att ett stort arbete gått till spillo. Någon har gjort en insats för att förbättra servicen på svenska. Och så är det brister i språkkunskap eller annan organisering som inte enbart försvårar den enskilda kundens liv, utan gör att tilltron till de svenskspråkiga lösningarna försvagas. Detta borde inte få ske.

Det engelska språkets inverkan behandlas också i rapporten⁵. Fenomenet där svenskspråkiga blir bemötta på engelska när de börjat på svenska är tyvärr bekant. Även om den andra enbart haft som avsikt att vara hjälpsam när den använt engelska, så väcker det känslor. Tyvärr tränger det engelska språket även undan finska språket mer och mer. Det är inte engelskans fel, utan helt vårt eget som låter det hända. Engelska språket är ett bra och nyttigt kommunikationsmedel, men när den åsidosätter både finskan och svenskan på offentliga platser, i gatubilden och på arbetsplatser så kan det bli ett problem. Därför har Justitieministeriet initierat en forskning om engelska språkets inverkan på na-

⁴s. 30–32

⁵s. 28

tionalsspråket som görs av Östra Finlands universitet. Forskningsrapporten blir färdig hösten 2023⁶.

Svensk service i de nya välfärdsområdena

De språkliga rättigheterna upplevs som särskilt viktiga inom vården. Detta gäller både finsk- och svenskspråkiga. Social- och hälsovårdsreformen är kritisk både för den svenskspråkiga befolkningens möjlighet att få vård på svenska samt för den svenskspråkiga befolkningens möjligheter att påverka besluten om vården.

För rapporten har man frågat hur den svenskspråkiga servicen kommer att förverkligas i ditt välfärdsområde i fortsättningen⁷. Enligt rapporten är tendensen den att man snarare tror att det blir sämre än bättre⁸. Erfarenheten är att förvaltningsreformer snarast lett till att de språkliga rättigheterna i praktiken försvagats och kanske därför är det naturligt att en minoritet vill hålla fast vid gamla system även då när de inte fungerar bra. Enligt förfrågningar är de svenskspråkiga som lever som minoritet i sin egen kommun mest missnöjda med den svenskspråkiga servicen inom mentalvård, jour samt sjukhusvård⁹. Det vill säga vård där man är som mest sårbar och mest i behov av service på sitt eget språk. Förfrågningarna är gjorda före ikraftträdandet av reformen.

Social- och hälsovårdsreformen, eller välfärdsområdesreformen innehåller flera förbättringar på lagens nivå vad beträffar möjligheterna att få vården på svenska att fungera. Som exempel kan nämnas nationalspråksnämnderna, vars uppgifter är omfattande och runt vilka det uppstått svenskspråkig organisering i välfärdsområdena på ett hoppingivande sätt. Dessutom är de tvåspråkiga välfärdsområdena skyldiga att avtala om hur den svenskspråkiga vården ska ordnas på områden där det funnits stora utmaningar. Man kan nämna ungdomspsykiatri, rusmedelsvård och vissa tjänster för äldre. Reformen förde med sig gedigna verktyg. Det gäller nu att använda dem.

⁶<https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/englanti-suomen-kansalliskielten-rinnalla/>

⁷Figur 11., s. 39

⁸s. 39

⁹Språkbarometern 2020, s. 64; Marina Lindell; Justitieministeriets utredningar och anvisningar 22021:3

Språkplaneringen

Som lösning på problemen framförs av de tillfrågade bland annat återinförande av studentsvenskan och studentfinskan samt betydligt större insatser för att få den svenskspråkiga servicen att fungera (oavsett kostnad)¹⁰.

Personalens språkkunskaper är avgörande för hur de språkliga rättigheterna förverkligas. Det gäller både högskoleutbildad personal och annan. Betydelsefullt är inte enbart vilka ämnen man skriver i studentexamen, utan hur vi lyckas motivera elever att lära sig det andra inhemska språket. Därför är regeringsprogrammets skrivning om att det utarbetas ett program som främjar lärandet i det andra inhemska språket väldigt viktigt. Utarbetande av programmet hör till undervisnings- och kulturministeriets område. En av paradoxerna med inlärningen av det svenska språket är att många nog anser att det är nyttigt att kunna svenska, något som är avgörande för motivation, men ändå finns det utmaningar med inlärningen. I och för sig gäller samma problematik andra världsspråk än engelska. Skillnaden är att det torde vara lätt att komma i naturlig kontakt med det andra nationalspråket i Finland.

Dessutom är det av stor vikt ifall invandrare lär sig svenska. Därför har man i den förnyade nationalspraksstrategin vikt ett eget kapitel för inträde i språkgemenskapen¹¹. Det föreslås fem åtgärder för att de integrationsfrämjande tjänsterna utvecklas och en smidig integrationsväg säkerställs på båda nationalspråken.

Det händer och har gjorts mycket för att främja de språkliga rättigheterna, och framför allt för att säkerställa service på svenska. En avgörande sak för hur det verkställs och om åtgärderna faktiskt syns i den svenskspråkiga befolkningens vardag är inställningen till språk och till språkliga rättigheter. Språkklimatet som nu undersökts är en viktig mätare för just dessa inställningar. Rulltrappan har inte stannat.

Corinna Tammenmaa

Språkrättsråd och enhetschef, Justitieministeriet

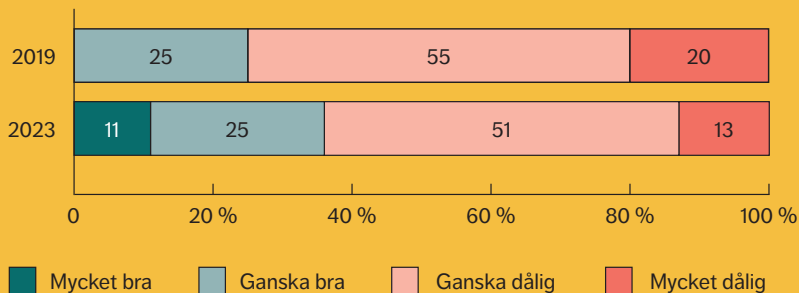
Corinna Tammenmaa är språkrättsråd och enhetschef på Justitieministeriet för enheten för självstyrelse och jämlikhet. Tammenmaa har jobbat med språklagstiftning och främjande av språkliga rättigheter i cirka 10 år. Förutom språkfrågor jobbar Tammenmaa även med samefrågor, Ålandsfrågor och frågor som gäller diskriminering och likabehandling.

¹⁰s. 71

¹¹Nationalspraksstrategi, s. 73–75; Statsrådets principbeslut; Statsrådets publikationer 2021:87

Tankesmedjan Agenda har på nytt ställt tusen finlandssvenskar frågan om hur de upplever svenskans ställning i Finland. Resultatet är klart: Läget är bättre nu än 2019, men än finns det jobb att göra.

Hur upplever du svenska språkets ställning för tillfället?

Ur enkäten, som analyserats av sociologen Kjell Herberts, framkommer också via hundratals berättelser hur finlandssvenskarna idag upplever att bland annat vårdkedjorna fungerar (eller inte fungerar), hur det tar längre tid om man väljer svensk betjäning, men också hur man vågat börja kräva mer av det offentliga.

"Får sitta timal i telefonkö för att få betjäning på svenska, och resulterar ändå i att man får ta till engelska". (Kvinna, Österbotten)

"Jag väljer medvetet att tala svenska i vissa situationer då jag vet att jag inte kan få service på svenska." (Man, Åboland)

"Då jag i somras födde barn på Kvinnokliniken skrattade bara barnmorskan och sade "mä en sitt edes yritä puhua ruotsia". Hon pratade själv en så bred finsk dialekt att jag i den situationen inte alltid förstod henne." (Kvinna, Nyland)